

ПРАВО И ПРИВРЕДА

Часопис за привредноправну теорију и праксу

UDK 347.7
ISSN 0354-3501

Београд
Година LXIV

Број
3
2026

Почасни главни и одговорни уредник

Проф. др Мирко Васиљевић, Правни факултет Универзитета у Београду,
Србија

Главни и одговорни уредник

Проф. др Татјана Јевремовић Петровић, Правни факултет Универзитета у
Београду, Србија

Уређивачки одбор

Редакција

Гордана Илић Попов (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Марија Караникић Мирић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Љубинка Ковачевић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Наташа Петровић Томић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија),
Душан Поповић (Правни факултет Универзитета у Београду, Србија).

Међународни чланови редакције

Danny Busch (Radboud Universiteit, Холандија), Martin Collet (Université Paris 2
Panthéon-Assas, Француска), Pierre-Henri Conac (Faculté de droit, d'économie et de
finance (FDEF) de l'Université du Luxembourg, Luxembourg Centre for European
Law (LCEL), Луксембург), Katia Fach Gómez (Facultad de Derecho de la Universidad
de Zaragoza, Шпанија), Helmut Heiss (University of Zürich, Швајцарска), Šime
Ivanjko (Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Словенија), Christa Jessel-Holst
(Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Немачка),
Rainer Kulms (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht,
Немачка), Vesna Lazić (Asser Institute, Холандија), Bryan Mercurio (The Chinese
University of Hong Kong, Хонг Конг, Кина), Marko Pavliha (Univerza v Ljubljani
Fakulteta za pomorstvo in promet, Словенија), Maria Pilar Pelares Viscasillas
(Universidad Carlos III de Madrid, Шпанија).

Секретар

др Маша Мишковић, Правни факултет Универзитета у Београду, Србија

Технички секретар

Кристина Јевтић, Правни факултет Универзитета у Београду, Србија

Издавачи

УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Београд, Булевар краља Александра 67

Електронска адреса удружења: office@pravniciuprivredi.org.rs

Електронска адреса часописа: redakcija@pravoiprivreda.rs

Интернет страница: www.pravniciuprivredi.org.rs; www.pravoiprivreda.rs

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Београд, Булевар краља Александра 67

Графичка припрема

Досије студио, Београд

Штампа

Досије студио, Београд

Технички уредник

Јован Ђорђевић

Тираж

100

Секундарне публикације у којима се индексира часопис

SCIndeks (Српски цитатни индекс), Cobiss, ERIH PLUS, EconBiz

Часопис *Право и привреда* излази тромесечно.

ПРАВО И ПРИВРЕДА

Часопис за привредноправну теорију и праксу

UDK 347.7
ISSN 0354-3501

Београд
Година LXIV

Број
3

2026

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Страхиња САРИЋ

Ограничење слободе уговарања банке приликом закључења уговора са корисником финансијске услуге. 327

Александра СЕКУЛИЋ

Утицај теорија о циљу пословања на развој модела одрживог корпоративног извештавања 357

СУДСКА ПРАКСА

Вук ЦУЦИЋ

Непостојање услова за вођење или за обустављање управног поступка? Један пример судског (ра)стварања права 376

СТУДЕНТСКИ РАДОВИ

Марија ВРАНИЋ

Заштита од непоштених трговачких пракси у поступку пред Комисијом за заштиту конкуренције. 382

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ 405

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

Strahinja SARIĆ

Limitation on the Bank's Freedom of Contract in the Conclusion
of Agreements with a Financial Service Consumer 327

Aleksandra SEKULIĆ

The Influence of Theories on Corporate Purpose on the
Development of The Models of Sustainable Corporate
Reporting 357

CASE LAW

Vuk CUCIĆ

Absence of Conditions for Initiating or for Discontinuing
Administrative Proceedings? An Example of Judicial
(De)creation of Law. 376

STUDENT PAPERS

Marija VRANIĆ

Protection Against Unfair Trading Practices in Proceedings
Before the Commission for Protection of Competition 382

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS 405

ЧЛАНЦИ

УДК: 336.71(497.11) ; 347.441(497.11)

CERIF: S 130, S 141

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26301A

Страхиња САРИЋ

виши стручни сарадник Народне банке Србије, Србија*

ОГРАНИЧЕЊЕ СЛОБОДЕ УГОВАРАЊА БАНКЕ ПРИЛИКОМ ЗАКЉУЧЕЊА УГОВОРА СА КОРИСНИКОМ ФИНАНСИЈСКЕ УСЛУГЕ

Сажетак

Слобода уговарања представља једно од темељних начела облигационог права, али у контексту савремених финансијских односа она није неограничена. Рад испитује на који начин и у којој мери је слобода уговарања банке, као професионалног даваоца финансијских услуга, ограничена приликом закључења уговора са корисником. Полазећи од појма слободе уговарања и њеног места у оквиру ширег концепта аутономије воље, анализирају се опште границе овог начела, а затим и његова специфична манифестација у банкарском сектору. Посебна пажња посвећена је асиметрији информација, стандардизацији уговора и масовности пословања као факторима који условљавају појачану регулаторну интервенцију. Рад разматра ограничења у предуговорној фази, укључујући дужност информисања, одређивање садржине уговора, као и забрану непоштене пословне праксе и неправичних уговорних одредаба, уз посебан осврт на забрану дискриминације и обавезу закључења

* Електронска адреса аутора: strahinja.saric@nbs.rs.
ORCID: 0009-0008-1281-9431.

уговора у одређеним случајевима. Закључно се указује на то да наведена ограничења не негирају слободу уговарања, већ омогућавају њено уравни-тежено остваривање, уз истовремено јачање правне заштите корисника финансијских услуга.

Кључне речи: Слобода уговарања. – Ограничење слободе уговарања. – Банка. – Финансијске услуге. – Заштита корисника финансијских услуга.

I Увод

Слобода уговарања се традиционално сматра једним од носећих стубова приватног права и изразом правно признате слободе појединца да сам уређује своје имовинске односе независно од идеолошких и класних интереса који се правно изражавају и остварују у сваком друштвеном и правном систему.¹ Међутим, савремени финансијски токови, институционализација банкарских услуга и висок степен професионализације банкарског сектора довели су до тога да ово начело у конкретном сектору више не може бити посматрано у свом класичном, апстрактном облику. Уговор између банке и клијента као корисника финансијске услуге најчешће није резултат индивидуалног преговарања равноправних страна, већ правни инструмент који се обликује у условима структурне неједнакости, стандардизованих услова пословања и изражене асиметрије информација, при чему правни поредак кроз императивне норме настоји да успостави извесну равнотежу између положаја уговорних страна.² У таквом нормативном и институционалном оквиру оправдано се поставља питање стварног домета слободе уговарања банке као професионалца, као и граница у којима она може самостално одређивати услове под којима ступа у уговорни однос.

Банкарски сектор је један од најрегулисанијих делова привреде, при чему законодавац, полазећи од потребе заштите корисника финансијских услуга и очувања поверења у финансијски систем, све интензивније интервенише у сфери уговарања. Ограничења се не испољавају само кроз општа правила облигационог права, већ и кроз посебне императивне норме које између осталог уређују предуговорно информисање, садржину уговора, забрану дискриминације али и

1 Драгољуб Вукићевић, „Начело слободе уређивања облигационих односа“, *Зборник Правног факултета у Нишу*, бр. 23/1983, 59–60.

2 Paola Grimaldi, „Information Asymmetries in Banking and Financial Contracts: Possible Solutions from Legal Design“, *European Journal of Privacy Law & Technologies*, No. 2/2022, 70–71.

обавезу пружања одређених услуга.³ Оваква регулаторна динамика намеће потребу за систематским преиспитивањем питања да ли и у којој мери је слобода уговарања банке заиста редукована, као и да ли та ограничења представљају корекцију формалне слободе ради постизања материјалне равнотеже између уговорних страна.

Полазећи од таквог нормативног амбијента, предмет овог рада јесте испитивање домета и природе ограничења слободе уговарања банке у фази закључења уговора са корисником финансијске услуге. Усмеравање анализе на овај тренутак није случајно, будући да се управо у том тренутку најјасније испољавају нормативне интервенције усмерене на обликовање садржине и услова под којима се уговор може закључити, као и на обезбеђивање транспарентности и предвидљивости економских последица по корисника. Рад полази од општег појма слободе уговарања и њених граница у облигационом праву, а затим се усмерава на специфичности банкарског сектора, како би се уочила разлика између општих и посебних ограничења и њихова функционална оправданост. Из тог разлога, рад се заснива пре свега на нормативној анализи позитивноправних решења и њиховом системском тумачењу у оквирима облигационог и банкарског права. Полазна теза рада јесте да ограничења слободе уговарања у банкарском сектору не представљају одступање од овог начела, већ његову трансформацију у условима повећаног јавног интереса. Слобода уговарања банке, иако формално задржана, суштински је усмерена и ограничена потребом заштите корисника финансијских услуга, при чему је интензитет тих ограничења прилагођен конкретним потребама корисника. Овакво постављање проблема омогућава да се слобода уговарања не посматра као апсолутна категорија, већ као динамичан институт чији се домет одређује у односу на конкретни сектор и његове специфичности.

3 Шериф Шабовић, „Регулација и надзор банака“, *Економски сигнали*, бр. 1/2009, 18–24. Полазећи од описане структурне неједнакости која се огледа пре свега у томе што банка, као професионални учесник на тржишту финансијских услуга, наступа са унапред припремљеним уговорним моделима и специјализованим знањем које јој омогућава да предвиди економске и правне ефекте уговора, долази се до закључка да је корисник у позицији да такве услове по правилу прихвата без реалне могућности да утиче на њихову садржину. Управо из тог разлога, законодавац интервенише кроз императивне норме које се односе, између осталог, на обавезу пружања јасних и потпуних информација у предуговорној фази, прописивање обавезних елемената уговора, као и контролу непоштене пословне праксе и неправичних уговорних одредаба. На тај начин се формална уговорна слобода допуњује механизмима који имају за циљ да обезбеде да корисник донесе одлуку на основу релевантних информација и да садржина уговора не доведе до значајне неравнотеже у правима и обавезама уговорних страна.

II Принцип слободe уговарања као опште правно начело

1. Појам слободe уговарања

Слобода уговарања представља једно од централних начела облигационог права и нормативни израз ширег концепта приватноправне аутономије.⁴ Њена суштина се огледа у овлашћењу правних субјеката да самостално одлуче да ли ће ступити у уговорни однос, са ким ће закључити уговор као и под којим условима ће уредити своја међусобна права и обавезе. У том смислу, слобода уговарања обухвата више елемената: слободу одлучивања о закључењу уговора, слободу избора друге уговорне стране, слободу обликовања садржине уговора и, у одређеним границама, слободу избора форме и његових осталих дејстава.⁵

Као правно начело, слобода уговарања није само техничко правило које омогућава креирање облигационих односа, већ и вредносна поставка на којој почива читав систем приватног права. Она подразумева поверење правног поретка у способност појединаца да рационално процењују сопствене интересе и да их путем уговора остварују. Истовремено, слобода уговарања представља основни инструмент уређења тржишних односа, будући да је историјски развијена управо као правни оквир за регулисање економских активности и размене, те и данас представља темељ нормативног уређења уговорних односа у условима тржишне привреде. Управо захваљујући томе, она омогућава флексибилност, иновативност и прилагођавање уговорних односа потребама уговорних страна.⁶ Ипак, појам слободe уговарања не може се изједначити са апсолутном дискрецијом уговорних страна. Још је у класичној теорији облигационог права наглашавано да се она остварује „у границама закона“, што значи да је њен домет одређен нормативним оквиром који поставља правни поредак. Управо та околност разликује правно признату слободу уговарања од чисте фактичке слободe деловања у смислу да она постоји и делује само унутар система који је истовремено омогућава и ограничава.⁷

4 Више о развојном путу схватања начела аутономије воље и слободe уговарања у праву вид. Слободан Перовић, *Забрањени уговори у имовинскоправним односима*, Београд, 1975, 7–16; Јаков Радишић, *Облигационо право*, Ниш, 2019, 67–68.

5 Марија Караникић Мирић, *Облигационо право*, 2. издање, Београд, 2024, 77.

6 Hugh Collins, *The Law of Contract*, 4th edition, Cambridge, 2003, 3.

7 Иако се у класичној формулацији истиче да уговор везује стране као закон (*pacta sunt servanda*), та „законска снага“ уговора не произлази из саме воље уговорних страна, већ из правног поретка који ту вољу признаје и штити у оквирима које сам поставља. Слобода уговарања се стога у правној теорији не схвата као неограничена власт појединца да обликује правне односе по сопственој вољи, већ као инсти-

Посебно је важно разликовати слободу уговарања од ширег појма аутономије воље. Аутономија воље представља општи принцип приватног права који означава способност правних субјеката да сопственом вољом стварају правне последице. Слобода уговарања је њена конкретизација у сфери облигационих односа. Док аутономија воље обухвата и друга подручја приватноправног деловања, слобода уговарања се односи управо на заснивање и уређење уговорних обавеза. На тај начин, слобода уговарања се може посматрати као специфичан облик испољавања аутономије воље у уговорном праву.⁸

Овако одређен појам слободе уговарања омогућава да се јасно уочи њена унутрашња структура и домет у оквиру облигационог права. Међутим, већ из саме чињенице да се она остварује у границама које је поставио правни поредак произлази да слобода уговарања није неограничена. Стога је неопходно размотрити које су то границе, на који начин се оне испољавају и како се могу систематизовати.

2. Ограничење слободе уговарања

Иако слобода уговарања представља једно од темељних начела облигационог права, њен домет није апсолутан. Већ на нивоу општих postavки приватног права прихваћено је да се уговорна слобода остварује у оквиру који одређује правни поредак, односно у границама које проистичу из принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја. Та чињеница указује да ограничења слободе уговарања нису изузетак од правила, већ његов саставни део у смислу да она дефинишу простор унутар којег та слобода може бити правно релевантно испољена.⁹

У теоријском смислу, ограничења слободе уговарања се могу поделити на општа и посебна. Општа ограничења важе за све уговорне односе, без обзира на њихову природу или субјекте који у њима учествују. Она проистичу из основних вредности које правни поредак штити и имају за циљ да спрече закључење и испуњење уговора чија би садржина

тут чији је домет одређен равнотежом између индивидуалне аутономије и захтева друштвене заједнице. Ограничења слободе уговарања самим тим не представљају спољно наметнуте препреке, већ унутрашњи елемент самог начела, будући да правни поредак, полазећи од одређених моралних, политичких и социјалних вредности, одређује границе унутар којих уговорна воља може производити правно дејство и настоји да успостави склад између слободе појединца и заштите општег интереса. Михаило Константиновић, *Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Београд, 1996, 41; Слободан Перовић, „Границе слободе уговарања“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 5–6/1971, 489–490.

8 М. Караникић Мирић, 76–77; Ј. Радишић, 67; С. Перовић (1971), 500.

9 Д. Вукићевић, 60; С. Перовић (1971), 501.

била противна императивним нормама односно јавном интересу и моралним схватањима друштва. Ова ограничења делују као универзални коректив уговорне слободе и обезбеђују да се приватна аутономија остварује у складу са општим правним и друштвеним оквиром. Према Закону о облигационим односима, слобода уговарања изричито је ограничена принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима, те уговор који је противан поменутиим категоријама не производи правно дејство.¹⁰

Насупрот томе, посебна ограничења се везују за одређене врсте уговора, поједине категорије субјеката или специфичне друштвене одnose. Она су последица процене законодавца да у одређеним областима постоји повећан ризик од злоупотребе уговорне слободе или структурна неравнотежа између уговорних страна, која захтева појачану правну заштиту. У тим ситуацијама слобода уговарања бива додатно прецизирана, усмерена или ограничена посебним императивним правилима, чији је циљ да обезбеде правичност, транспарентност и стварну равнотежу у уговорним односима.¹¹

Разграничење општих и посебних ограничења слободе уговарања има значај као полазиште за даљу анализу, јер омогућава да се уочи у којој мери и под којим условима правни поредак интервенише у сфери уговорних односа. Док општа ограничења постављају основни нормативни оквир који важи за све уговоре, посебна ограничења долазе до изражаја у оним ситуацијама у којима природа конкретног односа намеће потребу за прецизнијим уређењем, па се управо у њима најјасније испољава стварни домет слободе уговарања. Такав приступ омогућава да се ово начело сагледа не само на нивоу општих поставки, већ и у контексту односа у којима његова примена захтева додатно усмеравање и конкретизацију.

10 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/2020, чл. 10 и чл. 103; С. Перовић (1971), 510. Оваква законска формулација јасно показује да домет слободе уговарања није самостално одређен вољом уговорних страна, већ вредностима које правни поредак штити. У том смислу, општа ограничења слободе уговарања, о којима је реч у тексту, представљају непосредан израз нормативног оквира унутар којег се приватна воља може правно релевантно испољити.

11 С. Перовић (1971), 512; Ј. Радишић, 69.

III Границе слободе уговарања у банкарском сектору

1. Постављање проблема

Посебна ограничења слободе уговарања највише долазе до изражаја у оним областима у којима структура уговорних односа одступа од претпоставке о равноправном и уравнотеженом положају уговорних страна. У том смислу, општи теоријски оквир слободе уговарања добија посебну димензију у банкарском сектору, где се уговорни односи одвијају у специфичном институционалном и економском амбијенту. Банкарски послови се не заснивају на спорадичним и индивидуално креираним аранжманима, већ на систематизованом, професионалном и масовном пружању услуга које су по својој природи сложене и често финансијски значајне за корисника. У таквим околностима, класична представа о уговору као резултату равноправног преговарања две стране уступа место моделу у ком банка наступа као професионалац, док корисник банкарске услуге као друга уговорна страна улази у однос ослањајући се на информације које је она претходно прибавила и формулисала.¹²

Једна од кључних карактеристика ових односа самим тим јесте асиметрија информација.¹³ Банка располаже стручним знањем, искуством и техничким капацитетима који јој омогућавају да прецизно процени ризике, трошкове и правне последице уговора, док корисник

12 Сложеност финансијских производа и стандардизација уговорних услова доводе до тога да се банкарски послови у пракси најчешће закључују као атхезиони правни послови који су намењени примени на велики број клијената. У том случају, банка усваја опште услове пословања које уграђује у уговорни однос са клијентом тако да је његова улога сведена на приступање већ унапред формулисаним условима. Небојша Јовановић, „Део други: Глава V – Особености уговора у привреди“, *Трговинско право* (Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић), Београд, 2021, 458.

13 Асиметрија информација у области финансијских услуга се не огледа се само у различитом степену информисаности уговорних страна, већ и у структурној предности банке у погледу способности да тумачи и обликује сложене финансијске производе и уговорне услове. Поред чињенице да банка располаже већим обимом релевантних података, она истовремено има и институционалну способност да те податке обради, структурира и претвори у сложене уговорне моделе. Насупрот томе, корисник услуге се суочава са ограничењима у погледу разумевања економских и правних последица понуђених услова, што у пракси значи да чак и формално транспарентни уговорни услови могу суштински остати нејасни просечном кориснику банкарске услуге. У том смислу, регулаторна интервенција у овој области није усмерена само на отклањање неједнакости у приступу информацијама, већ и на њихово поједностављивање и стандардизацију, како би се обезбедило да уговорни однос почива на реалној, а не само декларативној информисаности корисника. P. Grimaldi, 70–71.

финансијске услуге често нема ни стручна знања ни реалну могућност да самостално сагледа све економске и правне последице понуђених услуга. Ова неједнакост није нужно последица злоупотребе, већ структурна одлика тржишта финансијских услуга. Ипак, она директно утиче на реални домет слободе уговарања, јер формална могућност прихватања или одбијања понуде не значи увек и постојање стварне преговарачке моћи.

Поред асиметрије информација, банкарски уговори се одликују високим степеном стандардизације и масовности. Уговорни услови су најчешће унапред формулисани, примењују се на велики број клијената и остављају ограничен простор за индивидуалне измене. Такав модел пословања оправдан је са становишта ефикасности и правне сигурности, али истовремено доводи до сужавања простора за непосредно испољавање уговорне аутономије корисника. Уговор се у том контексту јавља као инструмент приступа унапред дефинисаној услузи, а не као резултат слободног уређивања права и обавеза уговорних страна.¹⁴

Полазећи од наведених одлика банкарских уговора, одређење појма клијента банке добија посебан значај за разумевање структуре ових односа, будући да се правни положај лица које ступа у однос са банком не може сагледати изоловано од специфичности у којима се тај однос остварује. У том смислу, клијент банке је свако лице које са банком ступа у правни однос ради коришћења одређене банкарске услуге, односно било које правно или физичко лице које користи или је користило услуге банке или се обратило банци ради коришћења услуга и које је банка као такво идентификовала.¹⁵ Међутим, унутар те широке категорије правни поредак прави даља разграничења, препознајући да нису сви клијенти у истом положају у погледу знања, преговарачке снаге и економске позиције.

14 Стандардизација уговорних услова омогућава банци да значајно поједностави и убрза поступак закључења великог броја уговора, елиминишући потребу за појединачним преговарањем са сваким клијентом. Међутим, исти механизам има и другу, материјално значајнију функцију у смислу да приликом формулисања општих услова пословања банка истовремено обликује и садржину уговорног односа на начин који јој омогућава повољнију расподелу ризика. То се, по правилу, постиже укључивањем одредаба којима се одређени трошкови и ризици пословања преносе на корисника или се његова правна позиција додатно ограничава, при чему корисник на такву расподелу нема стварни утицај. Стога стандардизација у банкарским уговорима не представља само инструмент организационе ефикасности, већ и средство кроз које се унапред дефинише економска и правна структура уговорног односа у корист професионалног даваоца услуге. Мирјана Радовић, „Смисао и домен примене регулативе општих услова пословања“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2019, 336.

15 Закон о банкама, *Службени гласник РС*, бр. 107/2005, 91/2010, 14/2015 и 19/2025, чл. 2.

Посебан значај има категорија потрошача, као физичког лица које на тржишту прибавља робу или услуге у сврхе које нису намењене његовој пословној или другој комерцијалној делатности.¹⁶ Управо код ове групе лица најизраженија је потреба за заштитом, будући да се ради о субјектима који по правилу не располажу стручним знањем ни институционалним капацитетом да равноправно парирају професионалцу у сложеним финансијским аранжманима. Заштита потрошача у области финансијских услуга стога представља један од кључних разлога нормативног ограничавања слободе уговарања банке. Ипак, савремено законодавство се не зауставља на појму потрошача. Шири појам корисника финансијске услуге обухвата, поред потрошача, и одређене категорије субјеката који формално наступају у оквиру своје привредне делатности, али се у односу на банку налазе у сличној позицији структурне слабости. То су, пре свега, предузетници у смислу закона којим се уређују привредна друштва, као и пољопривредници као носиоци или чланови породичног пољопривредног газдинства у складу са прописима који уређују пољопривреду и рурални развој.¹⁷ Иако се не могу подвести под класичну категорију потрошача, законодавац препознаје чињеницу да и ова лица често немају стварну преговарачку моћ нити специјализовано финансијско знање које би им омогућило да равноправно утичу на садржину банкарског уговора.

Тако појам корисника финансијске услуге постаје шири од појма потрошача и одражава настојање да се заштита прошири на све оне субјекте који, у конкретном односу са банком, наступају као слабија уговорна страна. Стога се специфичности ограничења слободе уговарања које законодавац уводи у банкарском сектору најбоље огледају у односу на тај проширени круг лица. Додатни разлог за то лежи и у чињеници да су ти субјекти типични корисници стандардизованих банкарских услуга које се нуде под унапред формулисаним условима и уз ограничене могућности индивидуалног преговарања. У таквим околностима, њихов стварни положај у уговорном односу у великој мери зависи од степена транспарентности информација, јасноће уговорних одредби и предвидљивости економских последица које из уговора произлазе.¹⁸ Управо зато законодавац у односу на категорију корисника финансијских услуга уводи читав низ правила која непосредно утичу на начин на који банка може формулисати уговорне услове и под којима их

16 Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 88/2021, чл. 5.

17 Закон о заштити корисника финансијских услуга – 33КФУ, *Службени гласник РС*, бр. 19/2025, чл. 2.

18 E.P. Ellinger, Eva Lomnicka, C.V.M. Hare, *Ellinger's Modern Banking Law*, 5th Edition, Oxford, 2011, 115–125.

може понудити клијенту, настојећи да обезбеди да одлука о закључењу уговора буде донета на основу потпуних, разумљивих и правовремених информација.

Овако постављен нормативни оквир условљава околност да се границе слободе уговарања банке анализирају на два нивоа. С једне стране, постоје општа ограничења која важе за све уговорне односе у које банка ступа и представљају темељни коректив уговорне слободе. С друге стране, у односу према корисницима финансијских услуга развијен је низ посебних правила која додатно обликују садржину и начин закључења уговора.

2. Општа ограничења при закључењу уговора са корисником финансијске услуге

Полазећи од наведених специфичности банкарских уговора, неопходно је најпре сагледати општа ограничења слободе уговарања која важе и у овој области. Иако се банкарски послови одликују бројним посебностима које условљавају додатну регулаторну интервенцију, основни оквир уговорне слободе и даље је одређен општим правилима облигационог права. Управо та правила представљају полазни ниво контроле уговорне аутономије усмеравајући је у оквире принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја.¹⁹

Принудни прописи представљају правила од којих уговорне стране не могу одступити, без обзира на постојање сагласности воља, при чему њихова императивност не зависи искључиво од тога да ли је последица кршења конкретно прописане забране ништавост правног посла или нека друга изричито прописана санкција. Њихов принуди карактер стога подразумева опште обавезујућу норму која произлази из закона или другог прописа донетог на основу закона. Принудни карактер правне норме може бити утврђен како на основу њене изричите формулације, тако и путем тумачења њеног смисла и крајње сврхе. У првом случају, законодавац јасно наглашава да одређено правило не може бити предмет уговорног одступања, као што је на пример случај код оквирног уговора о платним услугама за који закон изричито прописује да се закључује у писменој форми, из чега произлази да се

19 Посебни прописи којима се уређују поједине врсте финансијских услуга не искључују примену општих правила облигационог права, већ их допуњују и конкретизују у складу са специфичностима тих односа. У том смислу, општа ограничења слободе уговарања задржавају значај и у оним областима које су предмет појачане секторске регулације. Упор. Катарина Јовичић, „Ограничења слободе уговарања – осврт на потрошачке уговоре“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2019, 442–444.

конкретно законско решење не може уговором искључити.²⁰ Са друге стране, императивност се често испољава и посредно, тако што закон прописује ништавост уговора или појединих уговорних одредаба уколико су супротне одређеном правилу, као што је на пример случај код уговора о улогу на штедњу.²¹ Ипак, одсуство изричите формулације о принудном карактеру норме не значи нужно да је реч о диспозитивном правилу. Као што је и напоменуто, постоји могућност да императивност произлази из смисла поједине одредбе, што значи да се она не мора увек исказати јасном законском забраном. У таквим ситуацијама, принудни карактер норме није непосредно видљив, већ се утврђује тумачењем њене садржине, циља и вредности које штити.²² Уколико закон не предвиђа могућност уговорног одступања, нити изричито допушта супротно уређење, оцена о томе да ли је одступање дозвољено препуштена је анализи саме норме, при чему коначну реч о њеном карактеру увек у конкретном случају има суд.²³

За разлику од принудних прописа, јавни поредак не представља скуп конкретних, јасно артикулисаних заповести и забрана, већ вредносни оквир који произлази из основних начела правног система и

20 Закон о платним услугама – ЗПУ, *Службени гласник РС*, бр. 139/2014, 44/2018 и 64/2024, чл. 16.

21 ЗОО, чл. 1044.

22 Марко Ђурђевић, Драган Павић, „Неколико мисли о ограничењима слободе уређивања садржине уговора у нашем савременом праву“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2016, 49–50.

23 Илустративан пример сложености утврђивања императивног или диспозитивног карактера норме представља питање дозвољености уговарања накнаде трошкова обраде кредита. У судској пракси су заузимани међусобно супротни ставови поводом тумачења да ли одредбе Закона о облигационим односима које уређују уговор о кредиту имају императивни карактер или остављају простор за уговорно уређење. Док је у ранијој пракси преовлађивало становиште да је уговарање овакве накнаде недопуштено, полазећи од схватања да закон признаје банци само право на главницу и камату, каснији приступ је ишао у правцу афирмације начела слободе уговарања, уз аргумент да одсуство изричите законске забране значи да је такво уговарање дозвољено. У основи овог спора налази се питање правне природе одредаба које уређују битне елементе уговора о кредиту. Прихватање становишта о њиховој императивности води ка закључку да је уговорни садржај унапред затворен у оквиру које закон изричито предвиђа, док супротно становиште полази од тога да наведене одредбе имају пре свега идентификациону функцију, односно да одређују основне елементе уговора, али не искључују могућност да странке, у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, уговоре и друге елементе који чине економску целину уговора. Одатле произлази да се само постојање законске дефиниције уговора не може тумачити као ограничење уговорне слободе шире од онога што изричито произлази из самог закона. Драгор Хибер, „Принудни прописи у новијој домаћој судској и уговорној пракси“, *Анали Правног факултета у Београду*, вол. 70, Посебан број у част професора Михаила Константиновића, 2022, 462–464.

његовог уставног поретка. Док принудни прописи делују непосредно, искључујући могућност уговорног одступања од одређеног правила, јавни поредак функционише посредније, као коректив уговорне слободе у ситуацијама у којима не постоји изричита или подразумевана императивна норма, али би уговорно решење ипак довело до резултата који је неспојив са темељним вредностима правног поретка. У том смислу, његово језгро чине општа правна начела, пре свега она која су изражена у уставним нормама, али и принципи који се изводе из целине позитивног права, укључујући начела облигационог права, као и моралне норме које одражавају етичка мерила друштвене заједнице. То значи да се од уговорних страна не очекује само поштовање прописаних забрана, већ и уређивање уговорних односа у складу са вредностима које правни поредак штити. Садржај јавног поретка се стога не исцрпљује у формулацији појединачних норми, већ се утврђује кроз оцену да ли конкретно уговорно уређење нарушава фундаменталне вредности правног система, као што су равноправност страна, заштита слабије уговорне стране или поштовање основних права и слобода. Управо због тога, његов садржај није унапред коначно одређен, већ се конкретизује кроз судску праксу и тумачење у сваком појединачном случају.²⁴

Посебан значај јавни поредак добија у оним ситуацијама у којима не постоји јасна императивна норма која би ограничила уговорну аутономију, али би примена уговорне одредбе довела до резултата који је очигледно противан основним принципима правичности и правне сигурности. Тако, на пример, и у одсуству изричите законске забране, суд може одбити примену уговорне одредбе која доводи до очигледне неравнотеже у правима и обавезама страна, ослањајући се управо на начело заштите слабије стране као елемент јавног поретка.²⁵ Овакво разумевање јавног поретка потврђено је и у судској пракси поводом уговора о кредитима индексираним у страној валути, где је указано на то да уговорне одредбе које доводе до несразмерног и тешко предвидивог оптерећења корисника кредита, услед начина на који је уређен валутни ризик, не могу уживати правну заштиту уколико нарушавају основна начела савесности и поштења и једнаке вредности узајамних давања. У таквим случајевима, оцена допуштености уговорне одредбе се не заснива искључиво на формалној усклађености са законом, већ и на њеним стварним ефектима у конкретном уговорном односу.²⁶ На тај

24 Врлета Круљ, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд, 1983, 55; М. Караникић Мирић, 81; С. Перовић (1971), 503.

25 М. Ђурђевић, Д. Павић, 59–60.

26 У пракси спорова поводом кредита индексираних у швајцарским францима је посебно дошло до изражаја да формално одсуство изричите законске забране не искључује могућност оцене недопуштености уговорне одредбе на основу њених

начин, јавни поредак делује као допунски механизам контроле уговорне слободе, обезбеђујући да она, и онда када формално остаје у границама закона, не доведе до резултата који су материјално неприхватљиви са становишта правног система у целини.

Добри обичаји (лат. *boni mores*) представљају моралне норме које су се понављањем у одређеној друштвеној средини усталиле до те мере да се у њој формирала свест о обавезности поступања у складу са тако формираним стандардима. У том смислу, они изражавају етичке представе заједнице и одражавају оно понашање које се сматра друштвено прихватљивим и корисним. Ограничење слободе уговарања добрим обичајима стога подразумева захтев да уговорне стране своје односе уређују у складу са таквим вредносним стандардима, будући да правни поредак не пружа заштиту поступањима која се не могу оценити као морално оправдана. Посебност овог ограничења се огледа у томе што оно не почива на унапред формулисаним правилима, већ на вредносној оцени конкретног понашања у датим околностима. За разлику од ситуација у којима се примењују јасно одређене правне норме, код добрих обичаја је неопходно утврдити да ли је одређено уговорно решење у складу са општим стандардом понашања који се очекује од савесног и поштеног учесника у правном промету. Управо у томе лежи њихова функција као коректива уговорне слободе – они усмеравају уговорне стране ка моделима понашања које друштвена заједница одобрава, спречавајући да формално дозвољена уговорна решења доведу до резултата који су етички неприхватљиви.²⁷

ефеката. У време закључења тих уговора није постојала императивна норма која би директно чинила валутну клаузулу ништавом, нити је таква препрека произлазила из Закона о облигационим односима. Ипак, судови су у значајном броју случајева утврђивали њену ништавост позивајући се на шире вредносне критеријуме, укључујући јавни поредак и добре обичаје, при чему су као релевантне истицали стварне економске последице уговора. При томе, судска аргументација се често ослањала на општа начела облигационог права (савесност и поштење, једнака вредност узајамних давања, забрана проузроковања штете), иако сама по себи та начела немају карактер довољно одређених императивних норми чија би повреда нужно доводила до ништавости. Одлучујући значај добијала је кумулативна оцена конкретних околности, нарочито асиметрија у информисаности страна, изостанак адекватног упозорења на валутни ризик и ефекат несразмерног повећања обавеза корисника кредита, што је доводило до закључка да такве одредбе производе резултате неспојиве са основним вредностима правног поретка. Мирјана Радовић, „Анализа судске праксе у споровима из уговора о кредиту са валутном клаузулом у швајцарским францима“, *Пословни изазови*, 2023, 114–118.

- 27 М. Караникић Мирић, 81–82; Оливер Антић, *Облигационо право*, 3. издање, Београд, 2009, 220. У савременој теорији и судској пракси добри обичаји се не поистовећују ни са фактичким обичајем ни са апстрактно схваћеним моралом, већ се разумеју као норма о понашању савесних и поштених учесника у правном промету. Њихова улога у том смислу приближава се функцији јавног поретка, будући

У банкарским односима, значај добрих обичаја посебно долази до изражаја имајући у виду структурну неједнакост страна и стандардизовану природу уговора. Иако банка формално делује у оквиру закона, начин на који користи своју позицију у формулисању уговорних услова може бити подвргнут оцени са становишта добрих обичаја. Тако, на пример, уговорне одредбе које, користећи информативну и преговарачку предност банке, доводе корисника у нарочито неповољан положај, или прикривено преносе ризике који му нису разумљиви, могу бити оцењене као противне добрим обичајима, иако не постоји изричита законска забрана њиховог уговарања. На тај начин, добри обичаји делују као завршни коректив уговорне слободе, обезбеђујући да она не буде остварена на начин који је формално дозвољен, али материјално неправичан.²⁸

3. Посебна ограничења при закључењу уговора са корисником финансијске услуге

Поред општих ограничења слободе уговарања која важе у свим областима облигационог права, у банкарском сектору постоји и низ посебних ограничења која се јављају у конкретно прописаним околностима и непосредно утичу на процес закључења уговора са корисником финансијске услуге. Када је реч о банци као даваоцу финансијске услуге, њихов кључни нормативни оквир је постављен Законом о заштити корисника финансијских услуга, из чијих се решења може уочити да су ова ограничења пре свега усмерена на уређење поступања банке у предуговорној фази и на обликовање садржине уговора, кроз прописивање обавеза у погледу информисања, транспарентности и јасноће уговорних услова. Истовремено, поједина правила овог закона, попут забране дискриминације, као и одређена решења из прописа који уређује платне услуге, нарочито у погледу обавезе закључења уговора о основном платном рачуну, додатно ограничавају слободу банке да самостално одлучује о избору уговорног партнера и условима под којима ће ступити у уговорни однос.

да оба појма омогућавају вредносну контролу уговорних решења и у ситуацијама када изричита императивна норма изостаје. Иако се разликују по свом изворишту и степену одређености, добри обичаји и јавни поредак делују као комплементарни механизми којима се уговорна слобода усмерава ка резултатима који су не само формално допуштени, већ и правно и друштвено прихватљиви. М. Ђурђевић, Д. Павић, 51–53.

28 К. Јовичић, 443–444.

*а) Ограничења у вези са поступањем банке
у предуговорној фази и садржином уговора*

1) Информисање корисника

Посебна ограничења слободе уговарања банке у предуговорној фази најизразитије се испољавају кроз обавезу свеобухватног, јасног и правовременог информисања корисника финансијских услуга. Ова обавеза није сведена на пуко саопштавање података, већ подразумева структурисано и садржински уређено информисање које треба да омогући кориснику да разуме економске и правне последице уговора који намерава да закључи. На тај начин, законодавац настоји да ублажи последице асиметрије информација и да формалну уговорну слободу учини стварно остваривом. Самим тим, за разлику од класичног уговорног модела, у коме је обим информација препуштен вољи страна, Закон о заштити корисника финансијских услуга систематски уређује ову област, прописујући обавезе банке већ од најраније фазе контакта са потенцијалним корисником, па све до закључења уговора.²⁹

У теорији се указује на то да обавеза информисања у савременом праву више не представља само помоћни инструмент за остваривање уговорне слободе, већ њен конститутивни елемент. Без адекватног и разумљивог информисања, уговорна воља корисника остаје формална. Из тог разлога упоредноправни развој у овој области показује да предуговорно информисање у праву финансијских услуга одавно више није схваћено као споредна дужност професионалца, већ као један од кључних инструмената правне заштите корисника, све чешће полазећи од концепта „информисаног пристанка“ као предуслова ваљаног уговарања, чиме се тежиште са саме слободе избора помера на услове под којима се та слобода остварује. У праву Европске уније тај развој је нарочито видљив у области потрошачког кредита, где је тежиште постепено померано са општег захтева за обавештавањем ка све детаљнијем уређењу садржине, начина и форме предуговорних информација, управо ради тога да корисник може да упореди понуде и донесе одлуку

29 У упоредноправној и европској регулаторној пракси обавеза информисања се развија као централни механизам заштите потрошача, при чему се наглашава да формална слобода избора нема стварни значај уколико корисник није у позицији да разуме суштину и последице финансијске услуге. У том смислу, предуговорне информације имају за циљ да омогуће рационално и упоредиво одлучивање, као и да смање ризик од закључења уговора који нису у складу са економским интересима корисника. Катарина Јовичић, „Ограничења слободе уговарања даваоца кредита у праву Европске уније“, 65 година од Римских уговора: Европска унија и перспективе европских интеграција Србије, 2022, 216–217.

засновану на стварном разумевању правних и економских последица уговора.³⁰

Прва група ових обавеза односи се на оглашавање финансијских услуга, које је подвргнуто јасним ограничењима у погледу садржине и начина представљања. Оглашавање мора бити истинито, јасно и недвосмислено, при чему је посебно значајно то што закон забрањује представљање услуге на начин који би могао довести корисника у заблуду у погледу њених основних карактеристика. Уколико оглас садржи податке о трошковима или погодностима, он мора обухватити и све друге битне елементе који утичу на укупну цену и услове услуге (чл. 17 ЗЗКФУ). На тај начин се спречава да банка, користећи своју информативну предност, селективно представља услове у своју корист, чиме се ограничава њена слобода у обликовању маркетиншке комуникације као уводне фазе уговарања.³¹ Овакво нормативно уређење оглашавања показује да се регулација не задржава на тренутку закључења уговора, већ обухвата и фазу формирања интересовања корисника, чиме се спречава да уговорна воља буде иницијално усмерена на основу непотпуних или искривљених информација.³²

Обавеза информисања се даље конкретизује кроз дужност пружања општих информација, које морају бити доступне кориснику пре него што приступи конкретном уговорном односу. Ове информације обухватају основне елементе финансијске услуге, укључујући њену природу, услове коришћења и трошкове, и морају бити пружене на јасан и разумљив начин (чл. 19 ЗЗКФУ). Њихова функција није само информативна, већ и компаративна, јер омогућавају кориснику да упореди

30 У том смислу вид. Атила Дудаш, „Развој правне заштите потрошача у уговорима о кредиту у праву Европске уније“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2018, 1182–1184.

31 О значају посебног режима оглашавања кредитног производа у праву Европске уније, као и о обавези навођења стандардних информација када оглас садржи податке о трошковима кредита, вид. А. Дудаш, 1182–1183.

32 У оквиру своје надзорне функције, Народна банка Србије контролише и да ли се финансијске услуге оглашавају на јасан и разумљив начин за просечног корисника, као и да ли огласне поруке садрже информације које могу створити погрешну представу о условима под којима се конкретна услуга користи. У пракси се утврђене неправилности нарочито односе на прикривање услова под којима се истакнуте погодности могу остварити, неравномерно истицање појединих елемената понуде, као и изостављање кључних података који утичу на укупну цену услуге (нпр. ефективне каматне стопе или трајања обавезе), чиме се кориснику онемогућава да правилно сагледа економски терет уговора. Народна банка Србије, Сектор за заштиту корисника финансијских услуга, Извештај о резултатима рада 2019–2021. – Заштита корисника финансијских услуга (у даљем тексту: Извештај о резултатима рада), Београд, 2022, доступно на адреси: https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/zastita-korisnika/izvestaji/izvestaj_2019_2021.pdf, 6. 4. 2026, 53–55.

различите понуде и донесе одлуку која није искључиво резултат непосредног утицаја банке.

Посебно уређен сегмент предуговорног информисања односи се на понуду, која представља непосредну основу за закључење уговора. Закон захтева да понуда садржи све битне елементе будућег уговора, укључујући податке о каматној стопи, ефективној каматној стопи, накнадама, роковима и другим условима који одређују економски терет обавезе корисника. Поред садржинских захтева, прописује се и начин на који понуда мора бити представљена, тако да корисник може разумети њене последице без потребе за стручним тумачењем. Истовремено, кориснику се оставља одређени временски простор за разматрање понуде, чиме се спречава доношење одлуке под притиском или у условима непотпуног сагледавања правних и економских ефеката уговора (чл. 20 ЗЗКФУ). Поред тога, јасно је прописана и обавеза даваоца услуге да кориснику пружи примерена објашњења о конкретном уговору и свим споредним услугама којима се кориснику омогућава да процени да ли су тај уговор и те споредне услуге прилагођени његовим потребама и финансијској ситуацији (чл. 21 ЗЗКФУ). На тај начин, понуда престаје да буде искључиво инструмент закључења уговора, те постаје средство заштите корисника, јер се кроз њену садржину и форму унапред дефинише оквир унутар којег се може формирати његова уговорна воља.³³

Конечно, у оквиру предуговорне фазе посебан значај има обавеза процене кредитне способности корисника. Банка је дужна да пре закључења уговора прикупи и анализира релевантне податке о финансијском положају корисника и да на основу тога оцени његову способност да извршава преузете обавезе (чл. 23 ЗЗКФУ). Ова обавеза, иако на први поглед усмерена на управљање ризиком банке, има и изражену заштитну функцију, јер спречава закључење уговора који би за корисника били несразмерно оптерећујући (чл. 25 ЗЗКФУ).³⁴ На тај начин

33 У праву Европске уније је посебно наглашена улога стандардизованих информационих образаца, чија је сврха да кориснику омогуће не само разумевање конкретне понуде, већ и њено поређење са другим понудама на тржишту, чиме се информисање повезује са функционисањем конкуренције.

34 У савременом праву, обавеза процене кредитне способности се не може свести искључиво на инструмент управљања кредитним ризиком банке, већ представља нормативно уобличен израз начела одговорног кредитирања, чија је основна функција заштита корисника од прекомерног задуживања. Управо су искуства глобалне финансијске кризе показала да ослањање искључиво на интерес банке да процени ризик није довољно, будући да су банке у пракси биле спремне да одобравају кредите и корисницима који објективно нису били способни да их отплате, ослањајући се на инструменте обезбеђења и пренос ризика. Због тога се савремена регулатива креће у правцу увођења јасне обавезе банке да процену врши у интересу корисника, као и забране закључења уговора уколико резултат процене

се слобода банке да закључи уговор са било којим корисником под било којим условима доводи у везу са обавезом одговорног кредитирања, чиме се јасно показује да савремено право не штити само корисника од злоупотребе, већ и од последица сопственог неинформисаног или непромишљеног задуживања.

Посматрано у целини, правила о информисању корисника показују да законодавац не ограничава слободу уговарања банке само у погледу садржине будућег уговора, већ и у погледу процеса који претходи његовом закључењу, чиме се утиче на саму основу формирања уговорне воље. У том смислу, ова правила представљају кључни инструмент преобликовања класичног модела уговорне аутономије у условима банкарског пословања, што је у складу и са општим тенденцијама у потрошачком праву, где се управо кроз дужност информисања настоји да се ублажи структурна неједнакост између уговорних страна.

2) Садржина уговора

Садржина уговора о финансијским услугама у значајној мери је нормативно уређена, будући да Закон о заштити корисника финансијских услуга прописује обавезне елементе које поједини уговори морају да садрже. На тај начин, кључни аспекти уговорног односа, пре свега они који одређују економски терет обавезе корисника, не остају у сфери слободног обликовања од стране банке, већ се унапред постављају као саставни део уговорне структуре, чиме се обезбеђује њихова јасност, одређеност и упоредивост.

Оваква законска интервенција има двоструки значај. Са једне стране, она ограничава слободу банке да самостално обликује уговорне услове, будући да се садржина уговора не може свести на оне елементе које банка сматра релевантним, већ мора обухватити све законом прописане компоненте. Са друге стране, она обезбеђује да кључни елементи уговорног односа буду јасно дефинисани и доступни кориснику, чиме се спречава да значајни аспекти обавезе остану недовољно прецизирани или скривени у сложеној уговорној структури.

Тако, на пример, код уговора о кредиту закон изричито захтева да уговор садржи податке о укупном износу кредита, условима његовог коришћења, каматној стопи, ефективној каматној стопи, као и укупним трошковима који падају на терет корисника. Поред тога, прописује се обавеза навођења динамике отплате, односно плана отплате са јасно

указује на то да корисник вероватно неће бити у стању да уредно испуњава своје обавезе. Мирјана Радовић, „Нова правила о процени кредитне способности корисника финансијске услуге“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2025, 1006–1013.

одређеним роковима и износима појединачних обавеза, чиме се кориснику омогућава да унапред сагледа структуру свог дуговања (чл. 27 ЗЗКФУ). Слично томе, код уговора о кредитној картици се посебан нагласак ставља на услове коришћења одобреног лимита, каматне стопе и њихов обрачун, као и на трошкове који могу настати по различитим основама, што је од значаја имајући у виду специфичност овог облика кредитирања (чл. 28 ЗЗКФУ).

Код уговора о дозвољеном прекорачењу, закон захтева да буду прецизно одређени исти они елементи који су прописани за уговор о кредитној картици, уз нагласак да обавезно уређује и у којим случајевима се од корисника може захтевати потпуна отплата дозвољеног прекорачења, као и право корисника да то прекорачење у сваком тренутку превремено отплати без накнаде (чл. 29 ЗЗКФУ). Посебно је значајно то што се код недозвољеног прекорачења прописује обавеза јасног информисања о условима под којима настаје такво прекорачење и последицама које из њега произлазе, укључујући камате и евентуалне додатне трошкове, чиме се настоји да се корисник заштити од неочекиваних финансијских оптерећења (чл. 30 ЗЗКФУ). Коначно, код уговора о депозиту закон прописује обавезу навођења услова под којима се средства полажу, каматне стопе, начина обрачуна камате и услова располагања средствима, што је од значаја за разумевање економске вредности таквог уговора (чл. 32 ЗЗКФУ).

Заједничка карактеристика свих ових правила јесте да се њима унапред дефинише минимални садржај уговора, чиме се ограничава могућност банке да кључне елементе уговорног односа формулише на начин који би био недовољно одређен или тешко разумљив кориснику. Уместо да садржина уговора буде резултат искључиво једностране формулације професионалца, она постаје нормативно уређен оквир унутар којег се уговор може кретати. Из тог разлога се уређење садржине уговора у Закону о заштити корисника финансијских услуга не може се посматрати изоловано од правила о општим условима пословања. Члан 9 овог закона полази од тога да банка утврђује опште услове пословања као посебан скуп правила која се примењују на већи број уговора, при чему се њихово дејство везује за обавезу да буду достављени кориснику и да чине саставни део уговора. С обзиром на то да се управо кроз опште услове у пракси уређује значајан део уговорног односа, њихово нормативно уређење представља посредан, али суштински механизам обликовања садржине уговора. Овакво решење ослања се на општа правила Закона о облигационим односима о општим условима уговора, према којима они обавезују другу страну ако су јој били познати или морали бити познати у тренутку закључења уговора

(чл. 142 ЗОО). Међутим, у контексту финансијских услуга, ова правила добијају конкретнији израз кроз захтев да општи услови буду део уговорне документације и доступни кориснику пре закључења уговора, чиме се обезбеђује да њихова примена не остане на нивоу формалног укључивања, већ да буду стварно интегрисани у уговорни однос. На тај начин, уређење општих услова пословања додатно учвршћује нормативни оквир садржине уговора, ограничавајући могућност да кључни елементи уговорног односа остану ван непосредног домашаја корисника.

3) Непоштена пословна пракса и неправичне уговорне одредбе

Члан 58 Закона о заштити корисника финансијских услуга уводи два међусобно повезана механизма ограничења слободе уговарања даваоца услуге. С једне стране, закон полази од тога да Народна банка Србије може утврђивати да ли је давалац услуге обављао непоштену пословну праксу или уговарао, односно примењивао неправичне одредбе. С друге стране, истом одредбом се поставља и материјални критеријум за оцену неправичности, тако што се предвиђа да ће се неправичном сматрати она уговорна одредба о којој се није појединачно преговарало, ако противно начелу савесности и поштења проузрокује значајну неравнотежу у правима и обавезама уговорних страна на штету корисника. Закон даље прецизира да се сматра да појединачног преговарања није ни било онда када је одредба сачињена унапред, а корисник није могао да утиче на њену суштину, нарочито код унапред сачињених стандардних уговора и уговора по приступу.

Овакво законско решење је значајно зато што јасно показује да у овој области није довољно само формално постојање сагласности воља. Иначе у праву, независно од овог посебног законског оквира, непоштена пословна пракса означава поступање професионалца које је супротно стандардима професионалне пажње и које је подобно да наруши економско понашање друге стране, док се неправичне уговорне одредбе везују за клаузуле које, иако су укључене у уговор, нарушавају уговорну равнотежу на штету слабије стране.³⁵ У банкарским односима, где се уговори по правилу закључују на основу унапред припремљених образаца и општих услова пословања, ова два института добијају нарочиту тежину, јер омогућавају да се под контролу ставе и само понашање банке у процесу уговарања и садржина одредаба које том приликом она намеће кориснику. Самим тим, банка није ограничена само у погледу тога шта мора да саопшти кориснику и које елементе уговор мора да

35 Катарина Јовичић, „Критеријуми квалификације непоштене пословне праксе“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2017, 590–593.

садржи, већ и у погледу начина на који сме да обликује своје поступање и уговорне клаузуле. Није, дакле, довољно да уговор формално обухвати законом прописане елементе, већ је потребно и да поступање банке у фази уговарања буде у складу са професионалном пажњом, као и да уговорне одредбе не доведу до значајне неравнотеже на штету корисника. На тај начин, закон не задржава контролу само на информативном и формалном нивоу, већ је проширује и на материјалну правичност уговорног односа.

Посебан значај у овом контексту има улога Народне банке Србије. Закон јој не даје само надзорну функцију у општем смислу, већ је изричито овлашћује да утврђује да ли је непоштена пословна пракса постојала и да ли су уговорене, односно примењиване неправичне одредбе, док у случајевима предвиђеним законом даваоцу услуга може изрећи и новчану казну. Приликом процене правичности одредбе уговора о финансијској услузи узимају се у обзир врста и природа те услуге, услови и околности под којима је уговор закључен, као и све остале одредбе тог уговора или повезаног уговора. Поред тога, закон у посебној глави о надзору прописује да Народна банка Србије врши надзор над применом овог закона на даваоце услуга (чл. 71 ЗЗКФУ).³⁶ То значи да контрола у овој области није препуштена искључиво накнадном судском преиспитивању у појединачном спору, већ је постављена и као институционални механизам регулаторног надзора. У том смислу, значај ових правила се огледа у томе што се оцена поступања банке и уговорних одредаба не задржава на питању да ли су формално укључене у уговор, већ обухвата и питање да ли су, у конкретним околностима уговарања, довеле до неравнотеже на штету корисника, чак и онда када корисник на такве одредбе формално пристане.

36 У пракси надзора, Народна банка Србије је као неправичне идентификовала уговорне одредбе којима се за случај спора уговара месна надлежност суда према седишту банке, односно ван пребивалишта или боравишта корисника. Полазећи од правила Закона о заштити потрошача, на који упућује Закон о заштити корисника финансијских услуга у погледу неправичних уговорних одредаба, Народна банка Србије је заузела став да су такве клаузуле недопуштене без обзира на околности конкретног случаја, јер доводе корисника у неповољнији процесни положај. С тим у вези, банкама је наложено да из својих модела уговора уклоне овакве одредбе и да престану са њиховим уговарањем, док је у погледу већ закључених уговора указано да су такве клаузуле ништаве и да се не могу примењивати, што подразумева и забрану да се банка на њих позива у поступку ради заснивања месне надлежности или истицања приговора ненадлежности. Истовремено, наглашено је да наведени став не доводи у питање могућност да суд, применом правила парничног поступка, утврди надлежност суда ван пребивалишта корисника, уколико се она не заснива на неправичној уговорној одредби. Извештај о резултатима рада, 52–53.

б) Забрана дискриминације

У правној теорији, дискриминација се схвата као неоправдано прављење разлике, искључење или давање првенства појединим лицима или групама на основу њихових личних својстава, при чему такво поступање доводи до ускраћивања или ограничавања права и слобода у правном промету. Суштина овог појма се не огледа у сваком различитом поступању, већ искључиво у оном које није засновано на објективном и разумном оправдању, односно које нема легитиман циљ и сразмерно средство за његово остварење. Управо због тога, забрана дискриминације не искључује могућност прављења разлика у правном третману, већ поставља захтев да такве разлике буду правно оправдане и засноване на релевантним критеријумима.³⁷

Општи нормативни оквир у овој области у праву Републике Србије постављен је Законом о забрани дискриминације,³⁸ који забрањује свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање према лицима или групама лица, засновано на њиховим личним својствима, као што су пол, раса, национална припадност, вероисповест, имовно стање, здравствено стање и друга законом заштићена обележја. Овај закон уређује различите облике дискриминације, укључујући непосредну и посредну дискриминацију, као и посебне облике као што су узнемиравање и понижавајуће поступање, истовремено успостављајући механизме заштите и надзора, укључујући и поступање Повереника за заштиту равноправности. На тај начин, забрана дискриминације је постављена као опште начело које прожима све области правног поретка, укључујући и уговорне односе.

У области финансијских услуга, овај општи принцип добија посебан нормативни израз кроз одредбе Закона о заштити корисника финансијских услуга. Члан 5 овог закона изричито забрањује да давалац финансијске услуге дискриминише корисника финансијске услуге, односно да поступа према њему на различит начин без објективног и оправданог разлога. Овим се слобода банке да одлучује о томе да ли ће закључити уговор и под којим условима непосредно доводи у везу са захтевом једнаког поступања, чиме се ограничење уговорне аутономије помера са нивоа садржине уговора на ниво самог приступа уговорном односу.

Специфичност овог ограничења у банкарском сектору се огледа у томе што се оно примењује у контексту делатности која подразумева процену ризика и диференцирање клијената на основу економских и

37 Sandra Fredman, *Discrimination Law*, 2nd edition, Oxford, 2011, 4–33.

38 Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009 и 52/2021.

финансијских критеријума. Управо због тога, забрана дискриминације не искључује могућност да банка различито поступа према корисницима када за то постоје објективни разлози, као што су кредитна способност, степен задужености или други релевантни финансијски показатељи. Међутим, она истовремено спречава да се такво разликовање заснива на ирелевантним личним својствима или да доведе до неоправданог искључења појединих лица из приступа финансијским услугама. Самим тим, не би се на пример могло говорити о дискриминаторном поступању по основу старосне доби у ситуацији када је банка одбијање захтева за продужење кредитне картице засновала на унапред утврђеним и опште примењивим условима из свог каталога производа, а који се односе на максималну старосну доб корисника како у моменту одобрења, тако и током трајања уговорног односа. У случају када би наведени производ био уговорен на дужи временски период, а из чињеничног стања произлази да би корисник током тог периода премашео максималне године живота које је банка предвидела за пружање конкретне услуге, банка би правилно закључила да услови за продужење уговора нису испуњени. С обзиром на то да су наведени критеријуми засновани на објективним и унапред познатим правилима, која се примењују једнако на све кориснике истог производа, те да нису повезани ни са једним од личних својстава заштићених прописима о забрани дискриминације, могло би се закључити да у том случају у поступању банке не би било елемената дискриминације у смислу важећих прописа. Такође, поступање банке не би представљало акт дискриминације и из разлога што је оправдано објективним циљем банке да кроз пласирање својих производа оствари одговарајућу добит, те у складу са тим има право да процени финансијску могућност клијента да редовно измирује обавезе, сходно свим околностима у којима се он налази.

У том смислу, полазећи од тога да је процена финансијске способности и ризика саставни део банкарског пословања, оправдано је да банка, у складу са таквим приступом, унапред утврди одређене критеријуме који се примењују на све кориснике у истој ситуацији. Уколико се такви критеријуми заснивају на разумним и проверљивим економским параметрима, као што је процена могућности редовног измиривања обавеза у одређеном временском периоду, њихова примена се не може сматрати дискриминаторном, чак и када доводи до различитог исхода за поједине кориснике. Одлучујуће је, дакле, да разликовање не буде последица произвољног поступања, већ да почива на општим правилима која су унапред дефинисана, транспарентна и повезана са природом конкретне финансијске услуге.

в) Обавеза закључења уговора са корисником

Полазећи од општег правила да банка, као привредни субјект, самостално одлучује о томе са ким ће ступити у уговорни однос, слобода избора сауговарача се традиционално посматра као саставни део начела слободе уговарања. У том оквиру, банка је овлашћена да, полазећи од сопствене пословне политике и процене ризика, одлучи да ли ће прихватити одређеног клијента, под условом да такво поступање није у супротности са поменутом забраном дискриминације, односно да је засновано на објективним и унапред утврђеним критеријумима. Самим тим, може се закључити да банка слободно одлучује о избору клијента.³⁹ Поред тога, наш регулаторни оквир не предвиђа обавезу за банку да кориснику образложи разлоге за одбијање неког његовог захтева упућеног банци, осим када је одбијање тог захтева последица података евидентираних у кредитном бироу, када је банка дужна да обавести корисника о тим подацима без одлагања у писаној форми у складу са чланом 25 став 4 Закона о заштити корисника финансијских услуга.

Закон о банкама и други прописи донети на основу тог закона, поред тога што препознају кредитни ризик у контексту кредитне способности корисника, утврђују евентуално постојање и бројних других ризика попут оперативног ризика и правног ризика.⁴⁰ У складу са наведеним, а имајући у виду такође законску обавезу адекватног управљања ризицима банке, може се закључити да приликом разматрања сваког новог захтева корисника за пружање одређене финансијске услуге банка на основу података које поседује, процењује правни ризик и друге ризике којем ће бити изложена у случају пружања те услуге, с тим да то може да ради само на основу података о том клијенту које је прикупила у складу са законом.⁴¹

Банке, као и сваки други учесник на тржишту, нису дужне да против своје воље и процене свих ризика (ако је тај ризик процењен на основу података прикупљених у складу са законом) кредитирају корисника, нити постоји право клијената на било коју услугу банке, осим

39 Закон о банкама, *Службени гласник РС*, бр. 107/2005, 91/2010, 14/2015 и 19/2025, чл. 41.

40 Одлуком о управљању ризицима банке (*Службени гласник РС*, бр. 45/2011, 94/2011, 119/2012, 123/2012, 23/2013 – др. одлука, 43/2013, 92/2013, 33/2015, 61/2015, 61/2016, 103/2016, 119/2017, 76/2018, 57/2019, 88/2019, 27/2020, 67/2020 – др. одлука, 89/2022 и 77/2023), која је донета на основу Закона о банкама, правни ризик је дефинисан као ризик настанка негативних ефеката на финансијски резултат и капитал банке по основу судских или вансудских поступака у вези с пословањем банке (облигациони односи, радни односи и сл.).

41 О повезаности процене кредитне способности и управљања ризицима банке при одлучивању о закључењу уговора вид. М. Радовић (2023).

на платни рачун са основним услугама који је свака банка дужна уз испуњеност прописаних услова да отвори на захтев било ког потрошача у складу са Законом о платним услугама.⁴²

Управо овај изузетак захтева да се класично схватање слободе уговарања у банкарском сектору додатно преиспита. Док је у већини банкарских послова одлука о закључењу уговора резултат аутономне процене банке засноване на економским и ризичним параметрима, законодавац код платног рачуна са основним услугама уводи правило по коме приступ одређеној финансијској услузи не може зависити искључиво од такве процене. У том смислу, у контексту платног рачуна са основним услугама закључење уговора више није питање слободног избора банке, већ испуњења законом прописаних услова од стране корисника.

Овакво решење суштински мења природу уговорног односа у овом сегменту. Банка више не може да одбије закључење уговора позивајући се на економску неисплативост или сопствену пословну стратегију, већ само у изузетним, законом утврђеним ситуацијама. Ти разлози су уско дефинисани и везани за објективне околности, као што су постојање већ отвореног основног платног рачуна код друге банке или немогућност поступања у складу са прописима о спречавању прања новца и финансирања тероризма. На тај начин, простор за дискреционо одлучивање банке је значајно сужен, а критеријуми за одбијање захтева подведени су под јасно одређене правне оквире. Поред тога, ограничење слободе банке се не огледа само у сужавању разлога за одбијање закључења уговора, већ и у чињеници да она нема потпуну слободу у погледу врсте и садржине самог уговорног односа. Наиме, уговор о основном платном рачуну представља оквирни уговор о платним услугама чија је минимална садржина прописана законом, што значи да банка није овлашћена да самостално обликује његове битне елементе. Простор уговорне аутономије задржава се само у ограниченом обиму, пре свега у погледу додатних платних услуга које банка може, али не мора да понуди кориснику, с тим да је и у том делу круг могућих услуга унапред одређен законским оквиром.⁴³

Сагледано у целини, обавеза закључења уговора о основном платном рачуну представља квалитативно другачији облик ограничења слободе уговарања. Док се код већине других ограничења законодавац

42 ЗПУ, чл. 73н.

43 О правној природи права на основни платни рачун и његовим специфичностима детаљније вид. Владимир Пешић, *Правна разматрања основног платног рачуна*, Приступни рад из предмета Методи научноистраживачког рада и вештине, Београд, 2024.

задржава на обликовању начина уговарања или садржине уговора, овде се интервенише у само право банке да одлучи да ли ће уопште ступити у уговорни однос. На тај начин, у овом сегменту банкарског пословања уговорна аутономија уступа место нормативно утврђеној обавези пружања услуге, што указује на изражену тенденцију да се одређене финансијске услуге третирају као предуслов учешћа у савременом економском животу, а не искључиво као тржишни производ.

IV Закључак

Полазећи од класичног разумевања слободе уговарања као једног од темељних начела приватног права, у раду је показано да њен домет у банкарском сектору не може бити сагледан као неограничена аутономија воље уговорних страна. Иако овај принцип и даље представља полазиште сваког уговорног односа, његово стварно значење у овој области је одређено сложеним сплетом општих и посебних ограничења која проистичу из самог правног поретка, али и из специфичности финансијских услуга као предмета уговарања.

Већ на нивоу општих правила облигационог права, слобода уговарања се показује као категорија која постоји искључиво у границама које постављају принудни прописи, јавни поредак и добри обичаји. Ови институти не делују као спољна ограничења, већ као унутрашњи елементи самог начела, одређујући оквир у коме приватноправна воља може да произведе правно релевантне последице. Међутим, тек у контексту банкарских уговора постаје јасно да овај оквир није само нормативан, већ и функционалан, јер је условљен специфичном природом односа у којима учествују банка као професионалац и корисник финансијске услуге. Из тог разлога, асиметрија информација, стандардизација уговорних услова и масовност пословања доводе до тога да уговор у банкарском сектору ретко кад представља резултат стварног преговарања, већ пре инструмент приступа унапред дефинисаном моделу услуге. У таквим околностима, формална слобода избора не одражава нужно и стварну преговарачку позицију корисника, што оправдава појачану интервенцију законодавца. Управо због тога, посебна правила која уређују предуговорно информисање, садржину уговора, забрану непоштене пословне праксе и контролу неправичних уговорних одредаба не представљају одступање од начела слободе уговарања, већ његову конкретизацију у условима у којима би оно, без такве интервенције, остало сведено на формални оквир без стварног садржаја.

У истом правцу делује и забрана дискриминације, која слободу банке да бира своје клијенте подређује захтеву једнаког поступања, али

не тако што укида могућност разликовања, већ тако што захтева да оно буде засновано на објективним и правно релевантним критеријумима. На тај начин, уговорна аутономија није укинута, већ усмерена, при чему се њен домет одређује у зависности од оправданости разлога на којима се заснива конкретна одлука банке.

Најдаље ограничење слободе уговарања банке се огледа у увођењу обавезе закључења уговора о основном платном рачуну, где одлука о ступању у уговорни однос престаје да буде ствар искључиво приватне воље. У овом сегменту, уговор добија и изразиту социјалну функцију, јер се приступ основним финансијским услугама препознаје као предуслов учешћа у савременим економским токовима. Тиме се показује да у одређеним областима банкарског пословања уговор више није само средство индивидуалног уређења односа, већ и инструмент остваривања ширих друштвених циљева.

Све наведено упућује на закључак да слобода уговарања у банкарском сектору поприма специфичан, нормативно усмерен облик, чији је домет одређен односом између аутономије воље уговорних страна и ограничења која правни поредак поставља ради заштите корисника финансијских услуга и очувања стабилности финансијског система. У том контексту, она се не испољава као неограничена дискреција у обликовању уговорног односа, већ као правно уобличена могућност деловања у оквирима јасно постављених правила која усмеравају и садржину уговора и начин његовог закључења. Та правила, с једне стране, омогућавају банци да поступа у складу са захтевима сопствене пословне логике и управљања ризицима, док, с друге стране, истовремено обезбеђују да положај корисника не буде нарушен услед структурне неједнакости која карактерише ове односе. Управо у таквом уређењу се огледа савремена функција слободе уговарања, која се испољава у обезбеђивању правно уређеног и предвидивог функционисања финансијског тржишта, уз истовремено спречавање да формална уговорна аутономија доведе до резултата који би били правно или друштвено неприхватљиви.

Коришћена литература

- Антић Оливер, *Облигационо право*, 3. издање, Београд, 2009. (Antić Oliver, *Obligaciono pravo*, 3. izdanje, Beograd, 2009)
- Вукићевић Драгољуб, „Начело слободе уређивања облигационих односа“, *Зборник Правног факултета у Нишу*, бр. 23/1983. (Vukićević Dragoljub, „Načelo slobode uređivanja obligacionih odnosa“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 23/1983)

- Grimaldi Paola, „Information Asymmetries in Banking and Financial Contracts: Possible Solutions from Legal Design“, *European Journal of Privacy Law & Technologies*, No. 2/2022.
- Дудаш Атила, „Развој правне заштите потрошача у уговорима о кредиту у праву Европске уније“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2018. (Dudaš Atila, „Razvoj pravne zaštite potrošača u ugovorima o kreditu u pravu Evropske unije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 3/2018)
- Ђурђевић Марко, Павић Драган, „Неколико мисли о ограничењима слободе уређивања садржине уговора у нашем савременом праву“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2016. (Đurđević Marko, Pavić Dragan, „Nekoliko misli o ograničenjima slobode uređivanja sadržine ugovora u našem savremenom pravu“, *Pravo i privreda*, br. 7–9/2016)
- Ellinger E.P., Lomnicka E., Hare C.V.M., *Ellinger's Modern Banking Law*, 5th Edition, Oxford, 2011.
- Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Трговинско право*, Београд, 2021. (Jovanović Nebojša, Radović Vuk, Radović Mirjana, *Trgovinsko pravo*, Beograd, 2021)
- Јовичић Катарина, „Ограничења слободе уговарања – осврт на потрошачке уговоре“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2019. (Jovićić Katarina, „Ograničenja slobode ugovaranja – osvrt na potrošačke ugovore“, *Pravo i privreda*, br. 7–9/2019)
- Јовичић Катарина, „Критеријуми квалификације непоштене пословне праксе“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2017. (Jovićić Katarina, „Kriterijumi kvalifikacije nepoštene poslovne prakse“, *Pravo i privreda*, br. 4–6/2017)
- Јовичић Катарина, „Ограничења слободе уговарања даваоца кредита у праву Европске уније“, *65 година од Римских уговора: Европска унија и перспективе европских интеграција Србије*, 2022. (Jovićić Katarina, „Ograničenja slobode ugovaranja davaoca kredita u pravu Evropske unije“, *65 godina od Rimskih ugovora: Evropska unija i perspektive evropskih integracija Srbije*, 2022)
- Караникић Мирић Марија, *Облигационо право*, 2. издање, Београд, 2024. (Karanikić Mirić Marija, *Obligaciono pravo*, 2. izdanje, Beograd, 2024)
- Константиновић Михаило, *Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Београд, 1996. (Konstantinović Mihailo, *Obligacije i ugovori, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, 1996)
- Круљ Врлета, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд, 1983. (Krulj Vrleta, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Beograd, 1983)

- Перовић Слободан, „Границе слободе уговарања“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 5–6/1971. (Perović Slobodan, „Granice slobode ugovaranja“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 5–6/1971)
- Перовић Слободан, *Забрањени уговори у имовинскоправним односима*, Београд, 1975. (Perović Slobodan, *Zabranjeni ugovori u imovinskoправним односима*, Beograd, 1975)
- Пешић Владимир, *Правна разматрања основног платног рачуна*, Приступни рад из предмета Методи научноистраживачког рада и вештине, Београд, 2024. (Pešić Vladimir, *Pravna razmatranja osnovnog platnog računa*, Pristupni rad iz predmeta Metodi naučnoistraživačkog rada i veštine, Beograd, 2024)
- Радишић Јаков, *Облигационо право*, Ниш, 2019. (Radišić Jakov, *Obligaciono pravo*, Niš, 2019)
- Радовић Мирјана, „Анализа судске праксе у споровима из уговора о кредиту са валутном клаузулом у швајцарским францима“, *Пословни изазови*, 2023. (Radović Mirjana, „Analiza sudske prakse u sporovima iz ugovora o kreditu sa valutnom klauzulom u švajcarskim francima“, *Poslovni izazovi*, 2023)
- Радовић Мирјана, „Нова правила о процени кредитне способности корисника финансијске услуге“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 4/2025. (Radović Mirjana, „Nova pravila o proceni kreditne sposobnosti korisnika finansijske usluge“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 4/2025)
- Радовић Мирјана, „Смисао и домен примене регулативе општих услова пословања“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2019. (Radović Mirjana, „Smisao i domen primene regulative opštih uslova poslovanja“, *Pravo i privreda*, br. 7–9/2019)
- Fredman Sandra, *Discrimination Law*, 2nd edition, Oxford, 2011.
- Хибер Драгор, „Принудни прописи у новијој домаћој судској и уговорној пракси“, *Анали Правног факултета у Београду*, вол. 70, Посебан број у част професора Михаила Константиновића, 2022. (Hiber Dragor, „Prinudni propisi u novijoj domaćoj sudskoj i ugovornoj praksi“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 70, Poseban broj u čast profesora Mihaila Konstantinovića, 2022)
- Collins H., *The Law of Contract*, 4th edition, Cambridge, 2003.
- Шабовић Шериф, „Регулација и надзор банака“, *Економски сигнали*, бр. 1/2009. (Šabović Šerif, „Regulacija i nadzor banaka“, *Ekonomski signali*, br. 1/2009)

Strahinja SARIĆ, LL.M.

**Financial Consumer Protection Associate at National Bank of Serbia,
Serbia**

LIMITATION ON THE BANK'S FREEDOM OF CONTRACT IN THE CONCLUSION OF AGREEMENTS WITH A FINANCIAL SERVICE CONSUMER

Summary

Freedom of contract constitutes one of the fundamental principles of the law of obligations; however, in the context of modern financial relations, it is not unlimited. This paper examines the manner and extent to which the bank's freedom of contract, as that of a professional financial services provider, is restricted in the process of concluding agreements with financial service consumers. Starting from the concept of freedom of contract and its place within the broader concept of autonomy of will, the paper first analyzes the general limits of this principle, and then its specific manifestation in the banking sector. Particular attention is devoted to information asymmetry, the standardization of contracts, and the mass nature of banking operations as factors that necessitate increased regulatory intervention. The paper further considers limitations arising in the pre-contractual phase, including the duty to inform, the determination of contractual content, as well as the prohibition of unfair commercial practices and unfair contractual terms, with particular emphasis on the prohibition of discrimination and the obligation to conclude contracts in certain cases. It is concluded that these limitations do not negate freedom of contract, but rather enable its balanced exercise while simultaneously strengthening the legal protection of financial service consumers.

Key words: *Freedom of contract. – Limitation on freedom of contract. – Bank. – Financial services. – Protection of financial services consumers.*

Датум пријема рада: 9. 4. 2026.

Датум прихватања рада: 8. 9. 2026.

УДК: 005.336.3:658.14/.17 ; 005.21:334.72.021

CERIF: S 144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26302A

Александра СЕКУЛИЋ*

асистент Универзитета у Крагујевцу – Правног факултета, Србија

УТИЦАЈ ТЕОРИЈА О ЦИЉУ ПОСЛОВАЊА НА РАЗВОЈ МОДЕЛА ОДРЖИВОГ КОРПОРАТИВНОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Сажетак

Схватање појма циља пословања опредељује да ли је неки систем спреман за спровођење концепта одрживог пословања, те тиме и одрживог корпоративног извештавања. Стога ће полазна основа у истраживању бити анализа различитих теорија о циљу пословања. У складу са тим, у раду ће се направити подела на европски, амерички и британски модел одрживог корпоративног извештавања, те ће се у централном делу рада ови модели посебно анализирати. Основни циљ истраживања јесте да се кроз анализу различитих модела одрживог извештавања, изнађе одговор на питање који је степен утицаја теоријског опредељења у погледу схватања циља пословања на правила о извештавању.

Кључне речи: Циљ пословања. – Одрживо пословање. – Одрживо корпоративно извештавање. – Нефинансијско извештавање.

* Електронска адреса ауторке: asekulic@jura.kg.ac.rs.
ORCID: 0000-0002-9635-5329.

I Увод

Размена између европских и америчких привредних друштава је у 2025. години износила 1.77 трилиона евра, што представља 30% укупне глобалне трговине, односно 43% глобалног бруто домаћег производа.¹ Приликом разматрања ових података, намеће се питање да ли америчка и европска привредна друштва имају изједначене приступе у погледу модела пословања и корпоративног управљања. Наиме, европски систем карактерише примена обавезујуће регулативе одрживог пословања, у коју спадају регулатива нефинансијског и одрживог корпоративног извештавања, али и регулатива која се односи на дужну пажњу. Овим прописима уводи се императив друштвено одговорног пословања, према коме привредна друштва морају бити транспарентна у погледу утицаја свог пословања на интересе шире друштвене заједнице, али и о утицају оваквог приступа на пословни резултат привредног друштва.² Регуллатива у овој области има дејство и према трећим земљама, које остварују значајно учешће на тржишту Европске уније. Конкретно, када је реч о одрживом корпоративном извештавању, на привредна друштва која остварују размену од 150 милиона евра на европском тржишту ће се примењивати Директива о одрживом корпоративном извештавању,³ иако немају седиште на територији Европске уније. Узевши у обзир већ поменуте податке о размени америчких привредних друштава на европском тржишту, несумњиво произилази да се правила Директиве о одрживом корпоративном извештавању примењују и на њих.

Међутим, амерички систем извештавања карактерише другачији приступ. Дугогодишња усмереност на искључиве интересе акционара, као и тенденција одступања од најзначајнијих вредности које утичу на креирање одрживог пословања (попут одступања од Париског споразума), узрокују стављање питања одрживих пракси и регулисања одрживог извештавања у други план. Комисија за хартије од вредности (енгл. *U.S. Security and Exchange Commission – SEC*) усвојила је 2024.

1 European Council, EU-US trade: facts and figures, доступно на адреси: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-us-trade/>, 10. 6. 2026.

2 Beate Sjøfjell, „Reforming EU Company Law to Secure the Future of European Business“, *European Company and Financial Law Review*, No. 2/2021, 193–198.

3 Директива (ЕУ) 2022/2464 Европског парламента и Савета од 14. децембра 2022. године којом се мења Уредба (ЕУ) бр. 537/2014, Директива 2004/109/ЕЗ, Директива 2006/43/ЕЗ и Директива 2013/34/ЕУ, у погледу извештавања о одрживом пословању компанија (*Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council, of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/ EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting, Official Journal of the European Union*, 16. 12. 2022).

правила о еколошком извештавању, али је убрзо под притиском великих корпорација одложено ступање на снагу ових правила.⁴ Недавно је покренут процес опозива ових правила, са образложењем да поступање менаџмента у складу са уважавањем климатских ризика негативно утиче на финансијске успехе самог привредног друштва, па самим тиме и на интересе акционара.⁵

Интерес акционара императив је и у британском приступу у корпоративном управљању. Међутим, од реформе законодавства у 2006. години, интереси других заинтересованих страна, стејкхолдера, добили су такође значајно место у британском компанијском законодавству.⁶ Тиме је отворен пут за примену одрживих пракси у пословању, па и одрживог корпоративног управљања. Сигурно да је на то великог утицаја имала чињеница да је до 2020. године Уједињено Краљевство било део Европске уније, и да данас има значајну размену са њом. Према подацима Еуроуста из 2025. године, трговински суфицит између Уједињеног Краљевства и Европске уније износио је 186.6 билиона евра.⁷ Сходно томе, делови европске регулативе и даље су важећи за британска привредна друштва која остварују значајну размену на тржишту, те су одређена британска привредна друштва обухваћена европским правилима о одрживом корпоративном извештавању. Поред тога, под утицајем интернационалног стандардног оквира, односно активности Одбора за стандарде о одрживом извештавању (енгл. *Sustainability Accounting Standards Board – SASB*), британски систем постиже све више напретка у погледу изградње система одрживог корпоративног извештавања.⁸ У складу са стандардима усвојеним у оквиру SASB-а, усвојен је оквир стандарда који ће од 2027. године постати обавезујући за велика привредна друштва у Уједињеном Краљевству.⁹

Различите приступе у погледу система извештавања можемо везати за различито дефинисање циља пословања привредних друштава

4 Sara Dewey, SEC Proposes to Rescind Climate-Related Risk Disclosure Rule, доступно на адреси: <https://eelp.law.harvard.edu/wp-content/uploads/2026/06/SEC-Climate-Rescission.pdf>, 7. 7. 2026.

5 *Ibid.*, 8.

6 Arad Reisberg, „Corporate Law in the UK after Recent Reforms: The Good, the Bad and the Ugly“, *Current legal problems*, Vol. 63, 2010, 315–374.

7 Eurostat, EU trade in goods with the United Kingdom in 2015–2025, доступно на адреси: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260622-1>, 28. 6. 2026.

8 Iris H. Y. Chiu, „Disclosure Regulation and Sustainability: Legislation and Governance Implications“, *The Cambridge Handbook of Corporate Law, Corporate Governance and Sustainability* (editors Beate Sjøfjell, Christopher M. Bruner), Cambridge, 2019, 523–528.

9 UKRS Guide, UK SRS requirements, pillar by pillar, доступно на: <https://uksrs.org.uk/uk-srs-reporting>, 1. 8. 2026.

у овим системима.¹⁰ Дебата о теоријама о циљу пословања привредних друштава, присутна је у академској јавности још од тридесетих година прошлог века.¹¹ Издавају се као најзначајније теорија о интересима акционара и теорија о носиоцима различитих интереса (стејкхолдерима).¹² Теорија о интересима акционара увек се претежно везивала за англо-саксонске правне системе,¹³ с тим да њену пуну примену везујемо за амерички правни систем. Посебну подврсту теорије о интересима акционара представља теорија „просвећене вредности акционара“, која је прихваћена у Уједињеном Краљевству, а према којој се интереси других заинтересованих страна не занемарују у потпуности у односу на интересе акционара. Са друге стране, теорија о различитим носиоцима интереса види у привредном друштву корпоративно одговорног субјекта који у се у свом пословању не води искључиво профитним интересима, већ и интересима уважавања права радника, заштите потрошача, као и заштите животне средине.¹⁴ Ову теорију, у условима развоја одрживог пословања и усвајања релевантне регулативе на нивоу Европске уније, везујемо за европски модел корпоративног управљања.¹⁵

У раду ће се најпре размотрити различита схватања циља пословања, с обзиром да она могу бити основна препрека или путоказ у имплементацији одрживих и друштвено одговорних пракси у пословању. Посебно ће бити обрађене акционарска теорија о циљу пословања, стејкхолдерска теорија и теорија „акционарске просвећене вредности“. У односу на прихваћене теорије, издвојиће се три различита модела одрживог корпоративног извештавања европски, амерички и британски модел. Сваки од ових модела биће предмет посебне анализе, а посебно у погледу развоја одговарајућег регулаторног и стандардизационог оквира за извештавање.

10 Beate Sjäffell, „Conceptualising Corporate Sustainability Law“, *Transnational Legal Theory*, No. 3/2025, 4.

11 Борко Михајловић, „Циљ пословања привредног друштва – само стицање добити или још нешто“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2017, 142.

12 Beate Sjäffell, Jukka Mähönen, „Reimagining Corporate Purpose for a Safe and Just World“, *A Research Agenda for Law, Finance and the Environment* (editors Megan Bowman, Laura Mai) Cheltenham, 2025, 78–79.

13 Beate Sjäffell et al., „Shareholder primacy: the main barrier to sustainable companies“, *COMPANY LAW AND SUSTAINABILITY: Legal Barriers and Opportunities* (editors Beate Sjäffell, Benjamin J. Richardson), Cambridge, 2009, 97.

14 B. Sjäffell, J. Mähönen, 172.

15 B. Sjäffell et al., 101.

II Теорије о циљу пословања као путоказ/препрека ка одрживом извештавању

Циљ пословања можемо дефинисати као разлог због ког привредно друштво постоји. Две основне теорије о схватању циља пословања јесу акционарска и стејкхолдерска теорија.¹⁶ Док се према акционарској теорији циљем пословања сматра увећање богатства акционара, стејкхолдерска теорија циљ пословања привредног друштва види као стварање богатства које се расподељује различитим групама стејкхолдера.¹⁷ Најпре када говоримо о акционарској теорији, треба издвојити различите приступе у разумевању ове теорије. Основни приступ јесте теорија „приоритета акционара“ (енгл. *Shareholder primacy*). Овај приступ подразумева да је циљ пословања стварање вредности за акционаре, са крајњим исходом увећавања њиховог богатства.¹⁸ Заправо, овај приступ подразумева да је поступање у складу са најбољим интересом друштва, поступање у складу са заштитом вредности акционара (енгл. *Shareholder value*).¹⁹ На тај начин је и обавеза директора друштва да у својим активностима заступају интересе акционара, односно интерес максимизације њиховог богатства).²⁰ Стављање приоритетних интереса акционара у први план представља јаку друштвену норму засновану на правној и економској логици, те се овај приступ јавља као највећа препрека ка спровођењу одрживих пракси од стране привредних друштава.²¹ Поред овог приступа, постоји и теорија „просвећене вредности акционара“ (енгл. *Enlightened shareholder value*). Према теорији „просвећене вредности акционара“, циљ пословања се свакако везује за заштиту интереса акционара и увећање њиховог богатства, али се за разлику од теорије „приоритета акционара“, интереси других заинтересованих страна не остављају у потпуности по страни.²² Теорија „просвећене вредности акционара“ односи се на реформу британског

16 Vuk Radović, „Cilj privrednog društva sa osvrtom na aktuelnu pandemiju“, *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*, br. 2/2021, 28–29.

17 Б. Михајловић (2017), 144, 148.

18 B. Sjöfjell et al., 95.

19 Beate Sjöfjell, Georgina Tsagas, „Integrating Sustainable Value Creation in Corporate Governance: Company Law, Corporate Governance Codes and the Constitution of the Company“, *Sustainable Value Creation in the European Union: Towards Pathways to a Sustainable Future through Crises* (editors Beate Sjöfjell, Georgina Tsagas, Charlotte Villiers), Cambridge, 2022, 219.

20 B. Sjöfjell et al., 95.

21 B. Sjöfjell, G. Tsagas, 226.

22 Ve Harper Ho, „Enlightened Shareholder Value: Corporate Governance Beyond the Shareholder-Stakeholder Divide“, *Journal of Corporation Law*, No. 1/2010, 77.

Компанијског закона, и то у погледу одредбе о посебним дужностима директора друштва, којом је прописано да директори промовишу успех компаније у корист акционара (чланова), али имајући у виду интересе запослених, потрошача, односе са добављачима, утицај пословања на животну средину.²³ Остаје упитно да ли „просвећена вредност акционара“ представља неку врсту „средњег решења“ или је заправо инструмент по коме се приоритет акционара учвршћује на тај начин што се интереси свих осталих страна узимају у обзир само уколико су у корист акционара.²⁴

За разлику од акционарских теорија, према стејкхолдерској теорији циљ пословања се увек посматра као скуп интереса различитих заинтерестрана, односно стејкхолдера. Стејкхолдере можемо дефинисати као сваку групу лица (као и појединаца) који могу утицати на остварење циља пословања, или на које остварење циља пословања може утицати.²⁵ У ширем смислу, стејкхолдерима се сматрају запослени, потрошачи, добављачи, друштвене организације и невладин сектор.²⁶ Према овој теорији, привредно друштво се схвата као друштвени субјект који има ширу одговорност од увећања богатства акционара. Једна од модерних теорија, теорија професора Мајера, заговара схватање према коме је циљ пословања да привредна друштва, упоредо стварајући профит, решавају проблеме људи и планете.²⁷ Овакав став даје основ да привредна друштва у пословну стратегију укључе стварање одрживих вредности (енгл. *Sustainable value creation*), уз поштовање планетарних ограничења (енгл. *Planetary boundaries*).²⁸ Стварање одрживих вредности представља савремени концепт који стоји наспрот концепту приоритета акционара, према коме управљање привредним друштвом подразумева не само „стварање вредности“, у смислу стварања имовинских вредности за акционаре, већ стварање и других, одрживих вредности.²⁹ Планетарна ограничења непосредно су повезана са стварањем одрживих вредности и подразумевају све процесе који на неки начин могу утицати на стабилност екосистема.³⁰ Укључењем одрживих вредности и планетарних ограничења у пословну стратегију, менаџмент добија

23 Б. Михајловић (2017), 153–154.

24 V. Radović, 39.

25 Б. Михајловић (2017), 148.

26 Мирко Васиљевић, „ДРУШТВЕНА ОДГОВОРНОСТ КОМПАНИЈА (Од политике, преко морала, до права)“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр.1/2013, 13.

27 V. Radović, 39.

28 B. Sjöfjell, G. Tsagas, 230.

29 B. Sjöfjell (2025), 294.

30 B. Sjöfjell, G. Tsagas, 230.

бавезу да приликом доношења пословних одлука разматра одрживе ризике (енгл. *Sustainability risks*).³¹ Дакле, према стејкхолдерској теорији, интереси акционара се не занемарују, али се привредно друштво схвата као скуп различитих циљева и интересних група, а не као средство за постизање интереса акционара.

Посматрано из угла два најзначајнија модела корпоративног управљања, англосаксонског и европског, англосаксонске земље је одувек карактерисао приступ према коме се приоритет даје акционарским интересима, док је европске земље карактерисао плуралистички приступ и заступљеност интереса различитих страна.³² Несумњиво је да је спровођење концепта одрживог пословања и одрживих пракси, у које спада и одрживо извештавање, једино могуће уколико се циљ пословања схвата у складу са стејкхолдерском теоријом. Управо због тога, теорија приоритета акционара, односно схватање према коме се циљем пословања схвата искључиво увећање богатства акционара, и данас стоји као највећа препрека на путу ка одрживом пословању.

III Европски модел одрживог корпоративног извештавања

Европски модел одрживог корпоративног извештавања се издваја по развијеном регулаторном оквиру. Уопштено, развој одрживог корпоративног извештавања везујемо за појаву нефинансијских извештаја, односно извештаја о утицају пословања привредног друштва на животну средину, друштвену заједницу и појединачно на скуп различитих носилаца интереса.³³ Први нефинансијски извештаји потичу још из 60-их година прошлог века које су на добровољној основи привредна друштва објављивала са информацијама о односу са осталим стејкхолдерима,³⁴ те је потреба за развијањем оквира нефинансијског извештавања постала актуелна још седамдесетих година прошлог века.³⁵ Почетак нефинансијског извештавања карактерисао је добровољни карактер и заснованост на тзв. „меком праву“, односно водичима, принципима и

31 B. Sjäfjell (2025), 294.

32 Mark Anthony Camilleri, *Corporate Sustainability, Social Responsibility and Environmental Management: An Introduction to Theory and Practice with Case Studies*, Gewerbestrasse, 2017, 3.

33 Paolo Tenutta, Domenico Rocco Cambrea, *Corporate Sustainability: Measurement, Reporting and Effects on Firm Performance*, Gewerbestrasse, 2022, 37.

34 Борко Михајловић, „Извештавање привредних друштава о одрживости у праву Европске уније“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније* (уредник Снежана Соковић), Крагујевац, 2024, 731.

35 Милена Митровић, „Развој правног оквира ЕУ о нефинансијском извештавању“, *Право и привреда*, бр. 1/2020, 162.

стандардима. Отуда је и европски модел извештавања на почетку био заснован на доброволјним праксама, односно на концепту друштвене одговорности компанија.³⁶

На важећи регулаторни оквир одрживог корпоративног извештавања великог утицаја имала је Глобална иницијатива за извештавање (енгл. *Global Reporting Initiative*, у даљем тексту: *GRI*). *GRI* представља непрофитну организацију, односно пројекат покренут 1997. године под окриљем Коалиције за еколошки одговорне економије (енгл. *Coalition for Environmentally Responsible Economies*). Значај овог пројекта огледао се у циљу промовисања одрживости кроз транспарентност и одговорност. Овим пројектом истакнут је значај извештавања о економским, еколошким и социјалним перформансама, што је у складу са *ESG* (*economic, social, governance*) концептом,³⁷ који је основ одрживог извештавања. Прва верзија *GRI* водича за извештавање је у виду смерница први пут објављена 2000. године, с тим да су у каснијим годинама усвајане нове верзије смерница и водича.³⁸ У оквиру *GRI* пројекта до прекретнице је дошло 2016. године, када су први пут објављени Стандарди за одрживо извештавање (енгл. *Sustainable Reporting Standards*), у виду стандарда који су засновани на приступу уважавања интереса различитих стејкхолдера. *GRI* водичи и оквири за извештавање имали су великог утицаја на европске компаније, те су велике немачке компаније на добровољној основи објављивале нефинансијске извештаје следећи ове оквири.³⁹ Управо су *GRI* стандарди извршили највећи утицај на важеће обавезујуће стандарде у европском праву, *ESRS* стандарде. *GRI* и *ESRS* стандарди имају најшири утицај на глобалном нивоу, а њихова полазна основа јесте правило о двострукој материјалности.⁴⁰ Примена правила о двострукој материјалности омогућава поузданији начин извештавања, с обзиром да је према овом правилу извештаји садрже информације и о

36 Milena Mitrović, „Materiality Concept(s) in the EU Sustainability (Non-Financial) Reporting: The Challenge of Equivalence“, *Law & Economics*, No. 3/2024, 610.

37 Franciskus Antonius Alijoyo, Fateh Saci, Tao Chen, *Environmental, Social and Governance: Theoretical Insights, Corporate Strategies, and Market Impact*, London, 2025, 140.

38 Kuntal Goswami, Mohammed Kazi Saidum Islam, Winton Evers, „A Case Study on the Blended Reporting Phenomenon: A Comparative Analysis of Voluntary Reporting Frameworks and Standards—GRI, IR, SASB, and CDP“, *The International Journal of Sustainability Policy and Practice*, No. 2/2023, 42.

39 David Millon, „Corporate social responsibility and environmental sustainability“, *COMPANY LAW AND SUSTAINABILITY: Legal Barriers and Opportunities* (editors Beate Sjäffell, Benjamin J. Richardson), Cambridge, 2009, 50.

40 Xi Chen, Giovanna Michelon, Nan Deng, „Investor Perceptions of the Adoption of Mandatory Sustainability Reporting Standards“, *European Accounting Review*, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=7117818> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.7117818>, 28. 8. 2026, 2.

утицају пословања привредног друштва на животну средину и друштвену заједницу, али уједно и о утицају питања о одрживости на пословну репутацију и резултат привредног друштва.⁴¹

ESRS стандарди и правило о двострукој материјалности јесу део Директиве (ЕУ) 2464/2022 о одрживом корпоративном извештавању. Правило о двострукој материјалности и предвиђено постепено увођење строжих механизма надзора над извештавањем јесу најзначајније промене које Директива уводи у европски регулаторни оквир нефинансијског извештавања.⁴² Такође, Директивом је предвиђено проширење поља примене Директиве, на тај начин што би се примењивала и на мала и на средња привредна друштва, са каснијим роком за имплементацију за ове врсте привредних друштава.⁴³ За разлику од правила ове Директиве, прописом којим је претходно регулисано нефинансијско извештавање, Директивом 2014/95/ЕУ о нефинансијском извештавању⁴⁴ обавеза извештавања о нефинансијским показатељима била је предвиђена само за велика привредна друштва. Конкретно, обавезу нефинансијског извештавања имала су велика привредна друштва и групе са преко 500 запослених, уколико су субјекти од јавног интереса.⁴⁵ Како је Директива о нефинансијском извештавању наишла на доста критика, регулаторни оквир нефинансијског извештавања је допуњен Директивом о корпоративном одрживом извештавању.⁴⁶ Иако је Директива о корпоративном одрживом извештавању унапредила регулаторни оквир нефинансијског, односно одрживог извештавања, препреке у његовом спровођењу ипак постоје. Најзначајнија од њих јесте захтев за поједностављењем правила о одрживости и усвајање „омнибус пакета о одрживости“ којим се поље примене сужава за 80%.⁴⁷ Пољем примене након усвајања „омнибус пакета о одрживости“ обухваћена су привредна друштва која кумулативно испуњавају услов у погледу броја запослених (више од

41 Б. Михајловић (2024), 739; М. Mitrović (2024), 610.

42 Б. Михајловић (2024), 742.

43 Александра Секулић, „Предлог „Омнибус I“ Директиве – Пут до нових правила о одрживости привредних друштава“, *Савремено право у ери дигитализације и одрживог развоја* (уредник Драган Вујисић), Крагујевац, 2025, 825.

44 Директива 2014/95/ЕУ Европског парламента и Савета о измени Директиве 2013/34/ ЕУ у погледу објављивања нефинансијских информација и информација о разноликости одређених великих предузећа и група (*Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*, *Official Journal of the European Union* L 330/1, 15. 11. 2014).

45 М. Митровић (2020), 170.

46 М. Mitrović (2024), 605.

47 А. Секулић, 829.

1000 запослених) и у погледу нето годишњег промета од 450 милиона евра. За разлику од овог решења, према првобитном тексту директиве су субјекти извештавања била привредна друштва која алтернативно испуњавају једно од следећа два услова: 250 запослених промет већи од 50 милиона или биланс стања већи од 25 милиона евра.

IV Амерички модел одрживог корпоративног извештавања

Европска регулатива нефинансијског, односно одрживог извештавања има за циљ да изврши утицај не само на привредна друштва која имају седиште у државама чланицама, већ и на привредна друштва која имају седиште изван Европске уније, али су значајно присутна у размени на европском тржишту. Да би се привредна друштва која немају седиште у некој од држава чланица сматрала субјектима извештавања потребно је да буду кумулативно испуњена три услова: нето приход у две узастопне финансијске године већи од 150 милиона евра, регистровани огранак или зависно друштво на територији Европске уније, зависно друштво има статус великог правног лица или малог или средњег правног лица чијим се преносивим финансијским инструментима тргује на регулисаном тржишту у Европској унији или да годишњи нето приход огранка прелази 40 милиона евра.⁴⁸ Утицај европске регулативе о одрживом пословању на америчка привредна друштва можемо посматрати и из угла правила Директиве (ЕУ) 1760/2024 о дужној пажњи у одрживом пословању.⁴⁹ Наиме, применом ове Директиве обавезу извештавања о људским правима и еколошким питањима могу имати и привредна друштва која остварују мању размену на европском тржишту, уколико се налазе у улози добављача у широком ланцу снабдевања.⁵⁰

Иако одрживо корпоративно извештавање у овом моделу није још увек регулисано обавезујућом регулативом, ипак се примењују карактеристична правила заснована на смерницама Одбора за стандарде о одрживом извештавању (енгл. *Sustainability Accounting Standards Board* –

48 Директива о одрживом корпоративном извештавању, рец. 20.

49 Директива (ЕУ) 2024/1760 Европског парламента и Савета од 13. јуна 2024. године о дужној пажњи у вези са одрживим пословањем привредних друштава и о измени Директиве (ЕУ) 2019/1937 и Уредбе (ЕУ) 2023/2859 (*Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859, Official Journal of the European Union L, 5. 7. 2024*).

50 Вид. Fabrizio Caffagi, Paola Iamiceli, Federico Pistelli, „Compliance and due diligence in global value chains: the emergence of a EU sustainability framework in global regulation“, *Sustainability, Due Diligence and Value Chain Governance* (editors Fabrizio Caffagi, Paola Iamiceli, Federico Pistelli), Cheltenham, 2025, 1–37.

SASB) и Радне групе за финансијско извештавање у вези са климом (енгл. *Task Force on Climate-related Financial Disclosures – TCFD*), коју је основао Одбор за финансијску стабилност (енгл. *Financial Stability Board*).⁵¹ Док је циљ Одбора за стандарде о одрживом извештавању развијање правила о пружању информација о одрживости из угла финансијске оправданости пружања ових информација, основни циљ оснивања Радне групе био је развој транспарентних кредита и инвестиција у погледу података о климатским ризицима.⁵² Оно што карактерише приступ смерница и препорука усвојених, у оквиру Одбора за стандарде о одрживом извештавању и Радне групе за извештавање у вези са климом, јесте правило о једнострукој материјалности. Конкретније, смернице карактерише финансијска материјалност која подразумева да извештаји служе ради пружања информација путем којих се може проценити климатски ризици у одређеним секторима и њихов утицај на финансијски учинак.⁵³ Ово представља значајну разлику у односу на GRI препоруке и стандарде који су извршили пресудни утицај на европску регулативу, а који се заснивају на правилима о двострукој материјалности.

За амерички систем одрживог корпоративног извештавања задужена је Комисија за хартије од вредности (енгл. *The U.S. Securities and Exchange Commission – SEC*). Комисија је усвојила обавезујућу регулативу о еколошком извештавању 2024. године, али је процес њеног опозива покренут због превеликих трошкова за компаније. Субјекти примене ове регулативе јесу јавна акционарска друштва регистрована код Комисије за хартије од вредности, као и страна привредна друштва уколико су листирана на америчком берзанском тржишту.⁵⁴ У погледу поља примене регулативе, приступ је сличан као и у европском праву, судећи по томе да се на почетку и европска регулатива примарно односила на велика привредна друштва. Међутим, у односу на Директиву о одрживом корпоративном извештавању, и прву идеју Директиве да се временом поље примене прошири и на мала и на средња привредна друштва, можемо констатовати да је поље примене ове регулативе ипак сужено у односу на европске прописе. Предмет извештавања према регулативи SEC-а јесте извештавање о директним емисијама, тј. ефекту стаклене баште, финансијском утицају екстремних непогода, начину на који климатске промене утичу на постојећи пословни модел, као и на начине управљања ризицима и климатским циљевима које је управљачка

51 Colin Myers, Jason J. Czarnezki, „Sustainable business law? the key role of corporate governance and finance“, *Environmental Law*, No. 4/2021, 1022.

52 *Ibid.*, 1024.

53 K. Goswami, M. K. S. Islam, W. Evers, 42.

54 Echoz, What the new SEC climate disclosure rules say, and how you can prepare, доступно на адреси: <https://www.ecohz.com/news/sec-climate-disclosure-rules>, 27. 7. 2026.

структура дефинисала за конкретно привредно друштво.⁵⁵ Обавеза извештавања о овим показатељима постоји само уколико они директно утичу на финансијске резултате привредног друштва. Притужбе на нова правила о одрживом корпоративном извештавању покренуте су одмах након усвајања, а недавно је покренут званични поступак опозива ових правила. Међутим, одрживо корпоративно извештавање ипак се регулише у појединим државама као што је Калифорнија, која је усвојила своје прописе о климатском извештавању резервисана за велика привредна друштва са нето приходом од преко милијарду и преко петсто милиона долара.⁵⁶

V Британски модел одрживог корпоративног извештавања

Корпоративна регулатива у Уједињеном Краљевству представља посебно решење у односу на диференцирани стејкхолдерски модел карактеристичан за европско право и потпун акционарски модел карактеристичан за амерички правни систем. На изградњу оваког система највише је утицала реформа законодавства извршена 2006. године, која је претежно утицала на систем управљања у привредном друштву.⁵⁷ Најзначајнија одредба у овом систему односила се на то да директори промовишу успех привредног друштва на тај начин што ће, имајући у виду најбољи интерес акционара, у обзир узимати дугорочне последице својих одлука, утицај на животну средину и интересе запослених и добављача.⁵⁸ Тиме су дугорочно стратешко опредељење, друштвена одговорност и одрживо пословање уведени у овај правни систем.

Конкретно, када је реч о одрживом корпоративном извештавању, ни овим ни каснијим прописима, оно није посебно регулисано. Као и у другим системима, и у овом систему праксе одрживог извештавања су се спроводиле следећи одређени стандардизациони оквир. Најзначајнији стандардизациони оквир за овај систем јесте онај развијен у оквиру активности Одбора за стандарде о одрживом извештавању (енгл. *Sustainability Accounting Standards Board – SASB*), а од значаја јесу и правила Радне групе за финансијско извештавање у вези са климом

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ SB 253 and SB 261: California climate reporting explained, доступно на адреси: <https://viewpoint.pwc.com/us/en/pwc/in-depth/california-sb-253-sb-261-for-2026.html#californiaairres>, 1. 8. 2026.

⁵⁷ Beate Sjäffell, Mark Taylor, „Clash of Norms: Shareholder Primacy vs. Sustainable Corporate Purpose“, *International and Comparative Corporate Law Journal*, 6p. 3/2019, 51.

⁵⁸ Catherine Malecki, „Director’s Fiduciary Duties and the future Corporate Sustainability Due Diligence Directive in the Wake of an English Case Law“, *European Business Law Review*, 6p. 7/2024, 1049.

(енгл. *Task Force on Climate-related Financial Disclosures – TCFD*). У оквиру Радне групе за финансијско извештавање у вези са климом, Одбор за финансијску стабилност предложио је да друштва достављају информације које се односе на: управљање, стратегију, управљање ризицима, метрику и циљеве.⁵⁹ Ова смерница извршила је утицај на британски систем извештавања, на тај начин што су недавно усвојени стандарди за одрживо извештавање, *UK Sustainability Reporting Standards*, скројени према четири *TCFD* стуба за извештавање. Такође, у складу са смерницама Радне групе информације о којима се извештава јесу финансијски материјалне, односно у извештајима су садржане информације које анализирају утицај нефинансијских показатеља на финансијски резултат привредних друштава.⁶⁰

Још већи утицај на недавно усвојене стандарде, имао је Одбор за стандарде о одрживом извештавању, односно Фондације за међународне финансијске стандарде за извештавање (енгл. *International Reporting Standards Foundation – IFRS Foundation*). Тачније, Одељење за бизнис и трговину Уједињеног Краљевства (енгл. *Department for Business and Trade*) усвојило је два стандарда. Први је Стандард о општим захтевима за објављивање финансијских информација у вези са одрживошћу (енгл. *General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information – UK SRS S1*),⁶¹ док се други стандард односи на објављивање информација у вези са климом (енгл. *Climate related Disclosures – UK SRS S2*).⁶² Ови стандарди су у потпуно засновани на стандардима IFRS фондације, односно са стандардима *IFRS S1* (енгл. *General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information*) и *IFRS S2* (енгл. *Climate related Disclosures*). Први стандард, *IFRS S1*, обухвата оквир информација које се односе на стратегију за управљање ризицима, процес идентификовања и управљања ризицима, резултат привредног друштва у погледу управљања одрживим ризицима, методе и контролу управљања климатским ризицима, резултате у погледу остварења законских и индивидуалних циљева привредног друштва у погледу

59 Yunice Karina Tumewang, Collins G. Ntim, Faizul Haque, „Task Force on Climate-Related Financial Disclosures: A Systematic Literature Review and Future Research Agenda“, *Business Strategy and the Environment*, No. 8/2025, 10039.

60 *Ibid.*, 10036.

61 Department for Business & Trade, UK SRS S1 – General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information (у даљем тексту: UK SRS S1), доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-sustainability-reporting-standards-uk-srs-s1-and-uk-srs-s2>, 7. 8. 2026.

62 UK SRS S2 Climate-related Disclosures, UK SRS S2 – Climate-related Disclosures, (у даљем тексту: UK SRS S2), доступно на адреси: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-sustainability-reporting-standards-uk-srs-s1-and-uk-srs-s2>, 7. 8. 2026.

климатских ризика.⁶³ Према другом стандарду, *IFRS S2*, очекује се пружање информација о процесима и процедурама управљања ризицима, ефектима климатских ризика и њиховом утицају на финансијски резултат друштва.⁶⁴

Недавно усвојени стандарди за сада су предвиђени као добровољне праксе резервисане за сва привредна друштва. Међутим, план је да ови стандарди 2027. године најпре постану обавезујући за привредна друштва листирана на тржишту хартија од вредности, а постепено за сва привредна друштва. Остаје отворено питање да ли ће и у британском систему регулатива одрживог извештавања наићи на препреке, обуставе или потребе за поједностављењем, као што је то био случај у претходно анализираним системима. Свакако, упоредо са процесом развоја обавезујуће регулативе, британска привредна друштва која имају велики проценат учешћа на европском тржишту, имаће обавезу да поштују европски регулаторни оквир одрживог корпоративног извештавања.

VI Закључна разматрања

Одрживо корпоративно извештавање, као и одрживо пословање и друштвена одговорност привредних друштава, концепти за које је овај институт блиско везан, непосредно зависи од схватања циља пословања привредних друштава. У том смислу, у раду је заузет став да су различита схватања циља пословања утицала на развој различитих пракси у погледу одрживог корпоративног извештавања. Европско право усмерено је ка плуралистичком приступу у погледу циља пословања, односно уважавању интереса различитих стејхолдера. За разлику од таквог приступа, америчко право карактерише искључивост у погледу уважавања власника капитала, док британско право уводи појам „просвећене вредности акционара“. Као два супротна модела јављају се европски и амерички модел одрживог корпоративног извештавања. Европски модел одрживог корпоративног извештавања поседује предност у погледу развијеног регулаторног оквира одрживог корпоративног извештавања заснованог на двострукој материјалности. Амерички модел одрживог корпоративног извештавања заснован је на спровођењу

63 Ani Mardi, The Role of ESG Disclosure in Improving the Quality of Financial Reporting: An IFRS S1 Perspective, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=6572983>, 29. 8. 2026, 9.

64 Brian Phiri Kampanje, „Assessing the Readiness of the Malawian Public Companies in the Adoption of the IFRS S1 and IFRS S2 – Sustainability Disclosure Standards“, *INTL Sustainability Journal*, No. 1/2023, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=4618876>, 17. 8. 2026, 2.

добровољних стандарда, који подразумевају једноструку, финансијску материјалност.

Британски модел одрживог корпоративног извештавања, баш као и схватање циља пословања у овом систему у складу са „просвећеном акционарском вредношћу“, налази се између решења која нуде претходна два модела. Слично као и у европском праву, британски модел је на путу развијања обавезних регулаторних решења у погледу вршења одрживог корпоративног извештавања. Међутим, решења у овом систему заснована су на једнострукој, финансијској материјалности, баш као и у америчком правном систему. Како једнострука материјалност подразумева пружање нефинансијских информација са циљем транспарентности у погледу утицаја одрживих питања на финансијски резултат привредног друштва, али не и о утицају пословања привредног друштва на животну средину и на друштвену заједницу, ово се не може сматрати решењем које представља „најбољи пут“ за развој одрживог корпоративног извештавања.

У складу са свим наведеним, можемо закључити да је потпуна усмереност на стварање додатне вредности за акционаре највећа препрека на путу ка развијању регулаторног оквира за одрживо корпоративно извештавање. Пример за то јесте амерички модел корпоративног извештавања, где су све законодавне активности предузете са циљем регулисања ове области у потпуности обустављене. Приоритет интереса акционара, разлог је и за примену правила о финансијској материјалности у британском моделу одрживог корпоративног извештавања. Несумњиво је и да политички и глобални фактори, све већи број ризика по финансијску стабилност, утичу на чињеницу да ни законодавац ни привредна друштва не желе да буду везани за регулативу која ствара додатне трошкове. У томе видимо и разлог усвајања „омнибус пакета о одрживости“ у европском праву, којим се значајно сужава поље примене прописа о одрживом корпоративном извештавању. Међутим, без обзира на бројне препреке, питање одрживог корпоративног извештавања у условима глобалних фактора и криза, остаје актуелно у наредним периодима, те остаје отворен правац развоја различитих регулаторних модела.

Коришћена литература

Alijoyo Antonius Franciskus, Saci Fateh, Chen Tao, *Environmental, Social and Governance: Theoretical Insights, Corporate Strategies, and Market Impact*, London, 2025.

- Васиљевић Мирко, „ДРУШТВЕНА ОДГОВОРНОСТ КОМПАНИЈА (Од политике, преко морала, до права)“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1/2013. (Vasiljević Mirko, „DRUŠTVENA ODGOVORNOST KOMPANIJA (Od politike, preko morala, do prava)“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 1/2013)
- Goswami Kuntal, Kazi Saidum Islam Mohammed, Evers Winton, „A Case Study on the Blended Reporting Phenomenon: A Comparative Analysis of Voluntary Reporting Frameworks and Standards—GRI, IR, SASB, and CDP“, *The International Journal of Sustainability Policy and Practice*, No. 2/2023.
- Dewey Sara, SEC Proposes to Rescind Climate-Related Risk Disclosure Rule, доступно на адреси: <https://eelp.law.harvard.edu/wp-content/uploads/2026/06/SEC-Climate-Rescission.pdf>, 7. 7. 2026.
- Kampanje Phiri Brian, „Assessing the Readiness of the Malawian Public Companies in the Adoption of the IFRS S1 and IFRS S2 – Sustainability Disclosure Standards“, *INTL Sustainability Journal*, No. 1/2023, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=4618876>, 17. 8. 2026.
- Camilleri Anthony Mark, *Corporate Sustainability, Social Responsibility and Environmental Management: An Introduction to Theory and Practice with Case Studies*, Gewerbestrasse, 2017.
- Caffiagi Fabrizio, Iamiceli Paola, Pistelli Federico, „Compliance and due diligence in global value chains: the emergence of a EU sustainability framework in global regulation“, *Sustainability, Due Diligence and Value Chain Governance* (editors Fabrizio Caffiagi, Paola Iamiceli, Federico Pistelli), Cheltenham, 2025.
- Malecki Catherine, „Director’s Fiduciary Duties and the future Corporate Sustainability Due Diligence Directive in the Wake of an English Case Law“, *European Business Law Review*, No. 7/2024.
- Mardi Ani, The Role of ESG Disclosure in Improving the Quality of Financial Reporting: An IFRS S1 Perspective, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=6572983>, 29. 8. 2026.
- Mitrović Milena, „Materiality Concept(s) in the EU Sustainability(Non-Financial) Reporting: The Challenge of Equivalence“, *Law & Economics*, No. 3/2024.
- Митровић Милена, „Развој правног оквира ЕУ о нефинансијском извештавању“, *Право и привреда*, бр. 1/2020. (Mitrović Milena, „Razvoj pravnog okvira EU o nefinansijskom izveštavanju“, *Pravo i privreda*, br. 1/2020)
- Михајловић Борко, „Извештавање привредних друштава о одрживости у праву Европске уније“, *Усклађивање правног система Србије*

- са стандардима Европске уније (уредник Снежана Соковић), Крагујевац, 2024. (Mihajlović Borko, „Izveštavanje privrednih društava o održivosti u pravu Evropske unije“, *Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije* (urednik Snežana Soković), Kragujevac, 2024)
- Михајловић Борко, „Циљ пословања привредног друштва – само стицање добити или још нешто“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2017. (Mihajlović Borko, „Cilj poslovanja privrednog društva – samo sticanje dobiti ili još nešto“, *Pravo i privreda*, br. 4–6/2017)
- Myers Colin, Czarnezki J. Jason, „Sustainable business law? the key role of corporate governance and finance“, *Environmental Law*, No. 4/2021.
- Радовић Вук, „Циљ привредног друштва са освртом на актуелну пандемију“, *Ревивија Копачичке школе природног права*, бр. 2/2021. (Radović Vuk, „Cilj privrednog društva sa osvrtom na aktuelnu pandemiju“, *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*, br. 2/2021)
- Reisberg Arad, „Corporate Law in the UK after Recent Reforms: The Good, the Bad and the Ugly“, *Current legal problems*, Vol. 63, 2010.
- Секулић Александра, „Предлог „Омнибус I“ Директиве – Пут до нових правила о одрживости привредних друштава“, *Савремено право у ери дигитализације и одрживог развоја* (уредник Драган Вујисић), Крагујевац, 2025. (Sekulić Aleksandra, „Predlog „Omnibus I“ Direktive – Put do novih pravila o održivosti privrednih društava“, *Savremeno pravo u eri digitalizacije i održivog razvoja* (urednik Dragan Vujisić), Kragujevac, 2025)
- Sjåfjell Beate, „Conceptualising Corporate Sustainability Law“, *Transnational Legal Theory*, No. 3/2025.
- Sjåfjell Beate, Mähönen Jukka, „Reimagining Corporate Purpose for a Safe and Just World“, *A Research Agenda for Law, Finance and the Environment* (editors Megan Bowman, Laura Mai), Cheltenham, 2025.
- Sjåfjell Beate, Tsagas Georgina, „Integrating Sustainable Value Creation in Corporate Governance: Company Law, Corporate Governance Codes and the Constitution of the Company“, *Sustainable Value Creation in the European Union: Towards Pathways to a Sustainable Future through Crises* (editors Beate Sjåfjell, Georgina Tsagas, Charlotte Villiers), Cambridge, 2022.
- Sjåfjell Beate, „Reforming EU Company Law to Secure the Future of European Business“, *European Company and Financial Law Review*, No. 2/2021.
- Sjåfjell Beate, Taylor Mark, „Clash of Norms: Shareholder Primacy vs. Sustainable Corporate Purpose“, *International and Comparative Corporate Law Journal*, No. 3/2019.

- Sjåfjell Beate et al., „Shareholder primacy: the main barrier to sustainable companies“, *COMPANY LAW AND SUSTAINABILITY: Legal Barriers and Opportunities* (editors Beate Sjåfjell, Benjamin J. Richardson), Cambridge, 2009.
- Tenutta Paolo, Cambrea Rocco Domenico, *Corporate Sustainability: Measurement, Reporting and Effects on Firm Performance*, Gewerbestrasse, 2022.
- Tumewang Karina Yunice, Ntim G. Collins, Haque Faizul, „Task Force on Climate-Related Financial Disclosures: A Systematic Literature Review and Future Research Agenda“, *Business Strategy and the Environment*, No. 8/2025.
- Chiu H. Y. Iris, „Disclosure Regulation and Sustainability: Legislation and Governance Implications“, *The Cambridge Handbook of Corporate Law, Corporate Governance and Sustainability*, (editors Beate Sjåfjell, Christopher M. Bruner), Cambridge, 2019.
- Harper Ho Ve, „Enlightened Shareholder Value: Corporate Governance Beyond the Shareholder-Stakeholder Divide“, *Journal of Corporation Law*, No. 1/2010.
- Chen Xi, Michelon Giovanna, Deng Nan, „Investor Perceptions of the Adoption of Mandatory Sustainability Reporting Standards“, *European Accounting Review*, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=7117818> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.7117818>, 28. 8. 2026.

Aleksandra SEKULIĆ, LL.M.

Teaching Assistant at University of Kragujevac Faculty of Law, Serbia

THE INFLUENCE OF THEORIES ON CORPORATE PURPOSE ON THE DEVELOPMENT OF THE MODELS OF SUSTAINABLE CORPORATE REPORTING

Summary

Rethinking the corporate purpose plays a major role in considering whether a legal system is ready to achieve a sustainable business concept. This encompasses the influence of corporate purpose on sustainable business practices, as well as corporate sustainability reporting. In this paper, we will differentiate between the European, American, and British models of sustainable business reporting. Consequently, the central part of the paper will focus on investigating these various models. The main objective of this research is to explore how the theoretical approach to corporate purpose influences the development of the rules in sustainable reporting.

Key words: Corporate purpose. – Sustainable business. – Sustainable corporate reporting. – Non-financial reporting.

Датум пријема рада: 31. 8. 2026.

Датум прихватања рада: 20. 9. 2026.

СУДСКА ПРАКСА

др Вук ЦУЦИЋ^{*}
редовни професор Универзитета у Београду –
Правног факултета, Србија

НЕПОСТОЈАЊЕ УСЛОВА ЗА ВОЂЕЊЕ ИЛИ ЗА ОБУСТАВЉАЊЕ УПРАВНОГ ПОСТУПКА? ЈЕДАН ПРИМЕР СУДСКОГ (РА)СТВАРАЊА ПРАВА

Редови који следе преиспитују тумачење одредбе чл. 101 ст. 1 Закона о општем управном поступку – ЗУП¹ изнето у пресуди Управног суда.²

Пресуда је једна у низу одлука донетих у маратонском поступку попуњавања радног места вишег саветника у једном органу државне управе, који је започет 2017. године. Радно место је попуњено на јавном конкурс на који су пристигле четири пријаве, од којих је једна одбачена. Конкурсна комисија је оценила три кандидата и предложила једног, који је примљен у радни однос. У поступку је више пута изјављивана жалба Жалбеној комисији Владе, она је одбијала жалбу, затим би Управни суд усвајао тужбу и поништио њену одлуку, након чега би Жалбена комисија усвајала жалбу, поништавала ожалбено решење и враћала

^{*} Електронска адреса аутора: vukcusic@ius.bg.ac.rs.
ORCID ID: 0000-0002-8373-5613.

1 Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 18/2016, 95/2018 и 2/2023.

2 Пресуда Управног суда, Одељења у Крагујевцу, бр. I-9 у 9911/23 од 23. децембра 2025. године.

предмет на поновно одлучивање првостепеном органу. Овај низ се (до сада) поновио три пута.

Услед дугог трајања поступка, пре доношења трећег првостепеног решења, лице које је примљено у радни однос на јавном конкурс 2017. године, 2019. године је прешло у други орган, а на то радно место је на неодређено време преузет државни службеник из другог органа. Због тога је у трећем првостепеном решењу јавни конкурс обустављен применом одредбе чл. 101 ст. 1 ЗУП, јер није било услова за даље вођење поступка. Изјављену жалбу је Жалбена комисија Владе одбила. Међутим, тужбу против одлуке другостепеног органа Управни суд је усвојио и поништио оспорено решење, управо на основу тумачења одредбе чл. 101 ст. 1 ЗУП, које је предмет овог рада.

Наиме, у релевантном делу пресуде (стр. 6 и 7) Управни суд наводи следеће:

„Међутим, разлози наведени у образложењу првостепеног и тужбом оспореног решења, се не могу подвести под разлоге који органу у смислу те одредбе наведеног закона, даје могућност да обустави поступак. Наиме, обустава поступка, покренутог по захтеву странке се врши, када странка изричито одустане од захтева (чл. 98. став 1.), као и кад орган нађе да нема услова за настављање започетог поступка, односно да су, због понашања странке (прећутни одустанак од захтева – члан 98. став 2. у вези са чланом 107. став 3., код претходног питања) или када су услед других околности, отпали разлози за његово даље вођење (нпр. смрт странке или ситуација када је странка сама извршила радње на које је будућим решењем требала да буде обавезана), осим када закон налаже да се поступак настави (члан 98. став 3.). Ни у један од наведених разлога се не може подвести предметна ситуација, при чему се термин из те одредбе, ако „орган нађе“, ни у ком случају не може тумачити тако да то могу представљати било који разлози за које орган сматра да могу бити основ за обуставу поступка, већ само напред наведени законом прописани случајеви, а орган утврди да они постоји, односно нађе да нема услова за настављање започетог поступка. Другачијим поступањем приликом обустављања поступка, у оквиру других, изван закона одређених случајева, би се озбиљно нарушила процесна права на штету странке, тј. нарушила би се управно-процесна процедура, која, између осталог, треба да обезбеди владавину права током управне процедуре, а тиме би се отворио пут изван законског самовољног поступања органа на штету права странака, као учесника у поступку.“

Дакле, према тумачењу садржаном у пресуди, одредба чл. 101 ст. 1 ЗУП само упућује на друге случајеве обустављања садржане у ЗУП. Другим речима, она не садржи самосталан разлог за обустављање поступка.

Сматрамо да се овакво схватање Управног суда противи језичком, историјском и системском тумачењу ЗУП. Као подлогу за образложење датог става, дајемо најпре преглед уређења обустављања поступка у ЗУП.

Чл. 101 ЗУП (Обустављање поступка) у првом ставу прописује да се поступак обуставља ако орган нађе да нема услова да се даље води, а закон не налаже да се поступак настави. У другом ставу истог члана стоји да се поступак обуставља и у другим случајевима одређеним законом, а у трећем да се поступак обуставља решењем.

Поред чл. 101, ЗУП уређује обустављање поступка и у другим одредбама. Конкретно, управни поступак се обуставља: (1) ако наступи смрт физичког лица или правно лице престане да постоји, а права, обавезе и правни интереси о којима се одлучује не могу да пређу на наследнике, односно правне следбенике (чл. 45); (2) ако орган наложи странци да положи предујам за трошкове поступка, а странка то не уради (чл. 86 ст. 2); (3) кад странка одустане од захтева, изузев када се противна страна противи обустављању поступка или када је настављање поступка, који је могао бити покренут и по службеној дужности, у јавном интересу (чл. 98 ст. 3); (4) ако орган прихвати предложено поравнање странака (чл. 99 ст. 5); (5) ако странка поводом чијег захтева је покренут поступак не поднесе у одређеном року доказ о томе да је од надлежног органа тражила покретање поступка по претходном питању (чл. 108 ст. 3); (6) ако је поступак покренут захтевом странке, па она не дође на усмену расправу мада је уредно позвана, ако из целокупног стања ствари може да се претпостави да је странка одустала од захтева (чл. 114 ст. 2); (7) кад жалилац одустане од жалбе (чл. 157 ст. 3); 8) орган обуставља поступак (управног) извршења ако је обавеза у целини извршена, ако извршење уопште није било дозвољено, ако је управљено према лицу које није извршеник, ако тражилац извршења одустане од предлога за извршење или ако је решење које се извршава поништено или укинута (чл. 203 ст. 1).

Приликом одређивања правог смисла правних норми треба поћи од основних принципа тумачења. Такав је принцип да се свакој одредби мора дати смисао, то јест, да законодавац није имао намеру да одређену одредбу учини бесмисленом, неупотребљивом или сувишном. Такође, утврђивање правог смисла правних норми треба да започне језичким тумачењем норме, па тек ако оно отвара простор за различита тумачења, треба прибећи другим врстама тумачења. Делује да ниједан од ових принципа није примењен приликом тумачења одредбе чл. 101 ЗУП.

Наиме, понуђено тумачење поменуте одредбе наводи на закључак да је она сувишна. Ако она искључиво упућује на примену других норми, које и саме прописују обустављање као последицу одређених ситуација, онда је она могла и да изостане из закона. Управо то је закључак до којег тумач норми не сме да дође.

Пут до таквог закључка је водио преко потпуног занемаривања језичког тумачења норми. Да би се дошло до закључка који је изведен, најпре је у потпуности занемарено постојање одредбе чл. 101 ст. 2 ЗУП. Пресуда не помиње његово постојање, иако његова садржина тешко да би могла да буде јаснија. У чл. 101 ст. 2 ЗУП јасно стоји: „Поступак се обуставља и у другим случајевима одређеним законом“. Пошто се налази у истом члану и следи након става 1 (поступак се обуставља ако орган нађе да нема услова да се даље води, а закон не налаже да се поступак настави), јасно је да разлог за обустављање поступка из става 1 представља самосталан основ за обустављање поступка. Он је јасно одвојен у односу на све друге разлоге за обустављање поступка наведене у ЗУП или другом закону. Делује нам да језичко тумачење није могло да изнедри алтернативно значење одредбе чл. 101 ЗУП. Ако је сматрао да је такво алтернативно значење могло да произађе из ове норми, Управни суд је требало да укаже на тачне речи које дају повод за такво тумачење, као и да те речи заиста, објективно могу тако да се протумаче, па тек онда да се применом других врста тумачења поткрепи закључак до којег се дошло.

Иако држимо да текст одредбе чл. 101 ЗУП не ствара било какву двосмисленост, додајемо аргумент да и други облици тумачења воде закључку да разлог из чл. 101 ст. 1 ЗУП представља самосталан правни основ за обустављање управног поступка.

Историјским тумачењем стиже се до истог одредишта, према којем је прави смисао норми садржане у чл. 101 ст. 1 ЗУП да се створи посебан, самосталан основ за обустављање поступка. Наиме, сви други разлози за обустављање поступка постојали су и у претходном Закону о општем управном поступку из 1997. године.³ Једини *novum* у погледу уређивања разлога за обустављање управног поступка представља тај основ – непостојање услова за даље вођење поступка. Штавише, законодавац је оставио све остале основе на местима на којима су и раније били у закону, а нови је ставио у засебан члан. То је учињено ради лакше примене важећег ЗУП, а и како се основи за обустављање не би одвајали од правних института са којима су органски повезани (на пример, са институтима претходног питања, усмене расправе и трошкова

3 Закон о општем управном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 33/1997 и 31/2001 и *Службени гласник РС*, бр. 30/2010.

поступка). Логична последица дисперзије разлога за обустављање по целом закону било је да се у члан закона насловљен Обустављање поступка (чл. 101 ЗУП) дода други став, који упућује на то да се разлози за обустављање поступка налазе и ван тог члана, на другим местима у ЗУП. Историјско тумачење, такође, доводи до закључка да је законодавац додавањем ове одредбе хтео да створи додатни, нови, самостални основ за обустављање поступка, а не да успостави „проточни бојлер“ ка другим, од раније постојећим и деценијама примењиваним разлозима за обустављање поступка.

Системско тумачење ЗУП упућује на исти закључак. Системско тумачење разлога за обустављање може се сагледати из два угла.

Први угао је поређење одредаба чл. 100 и 101 ЗУП. Чл. 100 прописује разлоге за прекид поступка. Након што у првом ставу наводи четири разлога за прекид поступка (који се на различите начине тичу одговарајућег заступања странке), који нису постојали у претходном Закону о општем управном поступку, у другом ставу стоји да се поступак прекида и у другим случајевима одређеним законом. Једини преостали случај прекида поступка који прописује ЗУП тиче се решавања претходног питања од стране надлежног органа у матичном поступку (чл. 107). Ако бисмо применили начин тумачења закона из пресуде чији коментар је предмет рада, онда би се сви разлози који се тичу прекида поступка због неодговарајућег заступања странке подвели под случај прекида поступка услед потребе да надлежни орган у матичном поступку реши претходно питање. То, наравно, не би имало никаквог смисла. Једнако нема смисла ни подвођење чл. 101 ст. 1 ЗУП под основе за обустављање поступка садржане у другим одредбама тог закона.

Други угао, где се системско укршта са циљним тумачењем правне норме, подразумева преиспитивање подударности основа из чл. 101 ст. 1 ЗУП са другим случајевима обустављања поступка. Наиме, пресуда Управног суда сутерише да у свим тим случајевима не постоје услови за даље вођење поступка, те стога чл. 101 ст. 1 ЗУП само упућује на те друге случајеве. У неким од тих других случајева је наставак поступка заиста немогућ, на пример, кад странка престане да постоји, а права и обавезе не могу прећи на правне следбенике (чл. 45). Ипак, у другим је јасно да се не може говорити о немогућности наставка поступка. Најјаснији у том погледу је пример основа за обустављање везаног за неподношење предумја трошкова поступка. Чл. 86 ст. 2 ЗУП прописује да ако је поступак покренут захтевом странке, а са сигурношћу може да се предвиди да ће испитни поступак изазвати посебне новчане издатке (због увиђаја, вештачења, доласка сведока и сл), орган може решењем наложити странци да у одређеном року унапред положи новац којим се покривају предвиђени новчани издаци, а ако странка то пропусти,

орган може одустати од извођења доказа или обуставити поступак, ако настављање поступка није у јавном интересу. Другим речима, нити орган мора да наложи странци да предујми трошкове поступка, нити орган, ако она то пропусти да уради, мора да обустави поступак. О немогућности се не може говорити ни у случају одустанка странке од захтева, јер и ту се поступак може наставити ако то захтева противна странка или налаже јавни интерес (чл. 98 ст. 3). Најзад, исто предвиђа и чл. 114 ст. 2 ЗУП, у којем стоји да ако је поступак покренут захтевом странке, па она не дође на усмену расправу мада је уредно позвана, орган решењем обуставља поступак ако из целокупног стања ствари може да се претпостави да је странка одустала од захтева, али, да ако то не може да се претпостави или *ако поступак мора да се настави у јавном интересу*, овлашћено службено лице, с обзиром на околности случаја, одржава усмену расправу без одсутне странке или је одлаже. Следи да и ту јавни интерес може довести до наставка поступка.

Дакле, ни језичко, ни историјско, ни системско тумачење одредбе чл. 101 ст. 1 ЗУП не упућују на закључак до којег је Управни суд дошао у анализираној пресуди. Непостојање услова за наставак поступка је засебан и самосталан основ за обустављање поступка и ни на који начин није повезан нити зависи од других основа за обустављање поступка садржаних у ЗУП. Супротно тумачење лишава одредбу чл. 101 ст. 1 ЗУП сваког смисла и чини је сувишном, а такав резултат у тумачењу воље законодавца представљао би пример неправилног судског стварања или, боље речено, растварања (брисања) права. Та одредба је уведена важећим ЗУП управо како би елиминисала „следе углове“ који нису били покривени у његовом претходнику. Сврха такве „каучук норме“ је омогућавање органима да окончају поступак у свим оним замисливим и незамисливим случајевима у којима се он не може довести до мериторног краја. Правни стандард садржан у тој норми представља признање законодавца да ће живот увек бити инвентивнији од њега, а представља и знак поверења у органе управе и Управни суд да ће знати да такву норму примене на прави начин.

На самом крају, сматрамо да предмет на који се пресуда односи управо одличан пример једног тешко замисливог случаја у којем нема услова за даље вођење поступка. Јавни конкурс за попуњавање радног места је спроведен, на њему је само једно лице предложено и изабрано за дато радно место, на којем је провело године, а затим отишло у други орган. Тиме је јавни конкурс трајно окончан, а радно место је попуњено применом потпуно другог законског начина – преузимањем државног службеника из другог органа државне управе. Једина могућност преостала органу била је да поступак оконча обустављањем.

СТУДЕНТСКИ РАДОВИ

УДК: 346.546.4(497.11)

CERIF: S 144

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_26303A

Марија ВРАНИЋ*

докторанд Универзитета у Београду – Правног факултета, Србија
адвокатски приправник

ЗАШТИТА ОД НЕПОШТЕНИХ ТРГОВАЧКИХ ПРАКСИ У ПОСТУПКУ ПРЕД КОМИСИЈОМ ЗА ЗАШТИТУ КОНКУРЕНЦИЈЕ

Сажетак

Ступањем на снагу Закона о трговачким праксама за одређене врсте производа, Комисија за заштиту конкуренције, поред овлашћења поверених Законом о заштити конкуренције, вршиће јавна овлашћења и у складу са овим законом. Тиме се правни оквир рада Комисије значајно проширује, те она постаје надлежна за велики број питања у вези са утврђивањем и санкционисањем непоштених трговачких пракси.

У раду се најпре излажу уводна разматрања о новом закону и разлозима опредељења законописца да заштиту од недозвољених трговачких пракси повери управо Комисији. Потом се анализирају надлежности Комисије у поступку утврђивања непоштених трговачких пракси и ток самог поступка. Посебна пажња посвећена је појму странке у поступку, овлашћењима Комисије током увиђаја и управним мерама прописаним за случај повреде закона.

* Електронска адреса ауторке: vranic.m.marija@gmail.com.

Циљ рада је да се сагледа допринос новог правног оквира ефикаснијој заштити од непоштених трговачких пракси у ланцу снабдевања одређеним производима и укаже на поједина отворена и спорна питања која се могу јавити у његовој примени.

Кључне речи: Закон о трговачким праксама. – Комисија за заштиту конкуренције. – Непоштене трговачке праксе. – Ланац снабдевања. – Закон о заштити конкуренције.

I Увод

Првог маја 2026. године је на снагу ступио Закон о трговачким праксама за одређене врсте производа.¹ Закон, први пут донет у Републици Србији, представља важну законодавну новину којом се успоставља посебан правни оквир за уређење трговачких пракси и додатно оснажује правна сигурност учесника у ланцу снабдевања. Наиме, како су непоштене трговачке праксе питање које се налази на пресеку права конкуренције, приватног права и, у појединим случајевима, секторске регулативе,² ефикасност њиховог регулисања применом постојећих општих правних механизма у основи је ограничена, јер не може пружити увек адекватан одговор на специфичности односа поводом којих непоштене праксе у ланцу снабдевања настају. Закон се примењује на односе између снабдевача и купца који обављају трговину на територији Србије, и то пољопривредним и прехранбеним производима, као и производима од нарочитог значаја за снабдевање тржишта.³ Његова пуна примена почела је 1. септембра 2026. године, докад је сваки субјект у ланцу снабдевања датим производима био дужан да своје опште услове пословања, уговоре, интерне смернице и праксу усклади са одредбама Закона.⁴

1 Закон о трговачким праксама за одређене врсте производа – Закон о трговачким праксама или Закон или ЗТП, *Службени гласник РС*, бр. 35/2026.

2 Victoria Daskalova, „Regulating Unfair Trading Practices in the EU Agri-food Supply Chain: a Case of Counterproductive Regulation?“, *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*, 13(21), 8.

3 ЗТП, чл. 2 ст. 1. Закон даље пружа дефиниције пољопривредних и прехранбених производа и производа од нарочитог значаја за снабдевање тржишта, а донета је и одлука којом се утврђује листа пољопривредних и прехранбених производа и производа од нарочитог значаја за снабдевање тржишта, од стране Владе, објављена у *Службеном гласнику РС* бр. 51 од 5. јуна 2026. године, са изменама од 14. августа (*Службени гласник РС*, бр. 73/26) и 28. августа 2026. године (*Службени гласник РС*, бр. 79/26).

4 ЗТП, чл. 58.

Трговачке праксе и права и обавезе снабдевача и купца уређују се у циљу заштите начела равноправности уговорних страна.⁵ Не само да се трговачке праксе супротне овом начелу могу јавити на различитим нивоима ланца снабдевања, већ су и њихови ефекти различити у зависности од врсте ланца, његове структуре и односа преговарачке моћи.⁶ Закон стога тежи да успостави транспарентан правни оквир за односе у ланцу снабдевања, тако што ће спречити злоупотребу преговарачке моћи и обезбедити фер услове пословања за све учеснике на тржишту, нарочито мање снабдеваче.⁷ Наиме, у пракси се неретко дешава да се добављачи, посебно они који се могу сврстати у категорију малих и средњих предузећа, нађу у неравноправном положају у односу на своје (велике) купце, што може довести до тога да им купци намећу услове пословања који нису правични и не узимају у обзир њихов интерес као уговорне стране. Што је преговарачка моћ неког субјекта већа, то су учесници на тржишту микро, мале, па и средње снаге рањивији.⁸ У таквим условима, иако суочени са непоштеним трговачким праксама, домаћи пољопривредници и произвођачи хране неретко оклевају да се обрате суду и траже заштиту својих права.⁹ Као почетне препреке за покретање поступка истичу се страх од комерцијалне одмазде према подносиоцу иницијативе и финансијски ризици који прате оспоравање непоштених трговачких пракси.¹⁰ Спречавањем и санкционисањем непоштених трговачких пракси се зато обезбеђују транспарентнији и правичнији услови пословања између снабдевача и купаца.

Доношење Закона је резултат процеса усклађивања домаћег правног поретка са Директивом (ЕУ) 2019/633 Европског парламента и Савета од 17. априла 2019. године о непоштеним трговачким праксама у међусобним односима предузећа у ланцу снабдевања пољопривредним

5 *Ibid.*, чл. 1.

6 Fabrizio Cafaggi, Paola Iamiceli, „Unfair Trading Practices in food supply chains. Regulatory responses and institutional alternatives in the light of the new EU Directive“, *European Review of Private Law*, Vol. 27, Issue 5, 2019, 1076.

7 Народна скупштина РС, Предлог закона о трговачким праксама за одређене врсте производа, 2026, доступно на адреси: https://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/14_saziv/1223-26%20-%20Lat..pdf, 27. 7. 2026, 31.

8 Stefan Šokinjov, „Zabrana nepoštene trgovačke prakse u ugovornom sistemu snabdevanja poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima“, *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, 2020, 36.

9 Vesna Popović, Branko Mihailović, Zoran Simonović, „Modern Food Retail and Unfair Trading Practices“, *Economics of Agriculture*, Year 65, No. 4/2018, 1507.

10 Andrej Mićović, „Protection of suppliers of agricultural and food products from unfair trading practice“, *Economics of Agriculture*, Vol. 68, No. 4/2021, 1141; Директива, тач. 8 Преамбуле.

и прехранбеним производима.¹¹ Хармонизација домаћег законодавства са Директивом није предузета само као обавеза у процесу европских интеграција, већ је и одраз настојања да се у домаћем правном систему обезбеде они стандарди правне заштите у односима у ланцу снабдевања који одговарају стандардима Уније. Како је наведено у образложењу Закона, без транспозиције Директиве, „Србија остаје ван заједничких европских стандарда фер пословања“.¹²

На крају, треба истаћи да примену Закона прате Упутство којим се ближе уређују непоштене трговачке праксе, Упутство којим се ближе уређује значајна преговарачка моћ и Упутство за заштиту података у поступцима утврђивања непоштене трговачке праксе.¹³ Упутства, до-нета од стране Комисије за заштиту конкуренције, треба да олакшају и обезбеде доследно тумачење и тиме уједначену примену Закона.

II Определење за Комисију као надлежни орган

Директива о непоштеним трговачким праксама прописује да државе чланице треба да одреде надлежне органе како би се обезбедило ефикасно спровођење забрана утврђених Директивом. Ти органи треба да буду у могућности да поступају било на сопствену иницијативу, било на основу притужби страна погођених непоштеним трговачким праксама у ланцу снабдевања пољопривредним и прехранбеним производа, пријава од стране узбуњивача или анонимних пријава.¹⁴ Директива, према томе, препушта државама чланицама избор органа који ће имати надлежност у поступцима утврђивања непоштених трговачких пракси и санкционисања забрањених понашања.¹⁵

11 Директива (ЕУ) 2019/633 Европског парламента и Савета од 17. априла 2019. године о непоштеним трговачким праксама у међусобним односима предузећа у ланцу снабдевања пољопривредним и прехранбеним производима, 2019 (*Directive (EU) 2019/633 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on unfair trading practices in business-to-business relationships in the agricultural and food supply chain* – Директива о непоштеним трговачким праксама или Директива).

12 Народна скупштина РС, Предлог закона о трговачким праксама за одређене врсте производа, 28.

13 Упутство којим се ближе уређују непоштене трговачке праксе, *Службени гласник РС*, бр. 57/2026; Упутство којим се ближе уређује значајна преговарачка моћ, *Службени гласник РС*, бр. 63/2026; Упутство за заштиту података у поступцима утврђивања непоштене трговачке праксе, *Службени гласник РС*, бр. 71/2026.

14 Директива, тач. 28 Преамбуле.

15 Највећи број држава чланица одређује тело за заштиту конкуренције као надлежно за поступке у вези са непоштеним трговачким праксама. Следе органи надлежни за тржиште хране, министарства за пољопривреду, тела специјализована за непоштене трговачке праксе, министарства за послове привреде и финансија, те ор-

У Србији, заштита од непоштених трговачких пракси поверена је Комисији за заштиту конкуренције. Комисија је главни орган задужен за спровођење прописа којима се штити конкуренција.¹⁶ Поред Комисије, надлежност за праћење примене Закона имају Министарство унутрашње и спољне трговине, чија је улога ограничена на периодичну оцену политике спречавања непоштених трговачких пракси, и тржишна инспекција, која располаже појединим надзорним овлашћењима и обавештава Комисију у случају сазнања о непоштеним трговачким праксама.¹⁷ Поступак пред Комисијом у вези са непоштеним трговачким праксама је управног карактера, а начин на који је Директивом утврђена обавеза држава чланица да одреде органе надлежне за њено спровођење указује на потребу за управо таквим карактером поступка. Наиме, основна предност Закона огледа се у поверавању Комисији надлежности да поступа у случајевима недозвољених трговачких пракси и релативно брзо пружи правну заштиту слабијој уговорној страни, која се кроз механизме судске заштите не може, по правилу, пружити са истом ефикасношћу. Треба, међутим, приметити да Директива о непоштеним трговачким праксама предвиђа и могућност алтернативног решавања спорова (попут посредовања), што Закон не чини.¹⁸ Увођење оваквог механизма у домаћи правни оквир пожељно је и оправдано, будући да би омогућило флексибилније решавање случајева, уз могућност очувања пословног односа између снабдевача и купца и без потребе за покретањем формалног поступка пред Комисијом. Тиме, у

гани за заштиту потрошача и тржишта. Simela Papatheophilou *et alt.*, *The Limited Reach of EU Unfair Trading Practice Legislation in Global Value Chains*, Wien, 2026, доступно на адреси: <https://www.oefse.at/publikationen/research-reports/detail-research-report/publication/show/Publication/the-limited-reach-of-eu-unfair-trading-practice-legislation-in-global-value-chains/>, 27. 7. 2026, 17. Од земаља у региону са посебним правним оквиром за уређење трговачких пракси се издвајају Хрватска и Северна Македонија. У обе државе, управо је телу надлежном за заштиту конкуренције поверена и заштита слабије уговорне стране од непоштених трговачких пракси (у Хрватској, Агенцији за заштиту тржишног натјецања, а у Северној Македонији Комисији за заштиту конкуренције). Вреди истаћи да је Хрватска, штавише, донела посебан закон у овој области и пре него што је на снагу ступила Директива. Ипак, с обзиром на чланство Хрватске у ЕУ, извршено је усклађивање домаћег закона са њеним одредбама. Vlatka Butorac Malnar, Mihaela Braut Filipović, Antonija Zubović, „Rethinking Unfair Trading Practices in Agriculture and Food Supply Chain: the Croatian Perspective“, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC 5)*, Vol. 5/2021, 14.

16 Борис Беговић, Владимир Павић, Душан В. Поповић, *Увод у право конкуренције*, 3. издање, Београд, 2019, 127.

17 Више о надлежностима Министарства и тржишне инспекције вид. у Закону, чл. 40, 51, 54 и 55.

18 Директива, чл. 7.

сваком случају, не треба доводи у питање право снабдевача на обраћање надлежном органу, нити грађанским судовима.¹⁹

Када је реч о избору Комисије за заштиту конкуренције као органа надлежног за примену Закона и пружање заштите од непоштених трговачких пракси, треба истаћи да је у фази припреме Закона разматрано и оснивање потпуно нове, самосталне агенције за борбу против непоштених трговачких пракси. Од ове идеје се ипак одустало у корист проширења надлежности Комисије, с обзиром да би оснивање новог органа изискивало значајна буџетска средства, дужи временски период за успостављање и ангажовање нових капацитета. Такође је разматрано поверавање надлежности искључиво тржишној инспекцији, али опција није прихваћена уз образложење да „инспекција нема овлашћења за вођење сложених управних поступака, изрицање новчаних казни у високи износима и спровођење ненајављених увиђаја, што су кључни елементи ефикасне заштите“.²⁰ Комисија за заштиту конкуренције, са друге стране, располаже снажним и развијеним институционалним оквиром, који испуњава услове за остваривање такве заштите.

III Надлежност Комисије према Закону

1. Положај Комисије

Комисија за заштиту конкуренције је самостална и независна организација која врши јавна овлашћења – у складу са Законом о заштити конкуренције²¹ и Законом о трговачким праксама.²² Правни положај и рад Комисије прописани су првенствено Законом о заштити конкуренције, а потоњим само изузетно.²³ То, другим речима, значи да је за ова питања ЗЗК *lex generalis*, а ЗТП *lex specialis*. Према томе, Комисија задржава институционални статус, организациону структуру и начин рада које прописује ЗЗК, док ЗТП само проширује њену надлежност на она питања која су предмет овог специјалног закона и тиме јој омогућава да примењује правила која се на њих односе.

Премда ЗТП упућује на примену ЗЗК у погледу правног положаја и рада Комисије, истовремено садржи велики број посебних проце-

19 *Ibid.*, тач. 41 Преамбуле.

20 Народна скупштина РС, Предлог закона о трговачким праксама за одређене врсте производа, 85.

21 Закон о заштити конкуренције – ЗЗК, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009, 95/2013 и 35/2026 – др. закон.

22 ЗЗК, чл. 20 ст. 1 и ЗТП, чл. 9 ст. 1.

23 ЗТП, чл. 9 ст. 2.

сних правила која се примењују у поступцима утврђивања непоштених трговачких пракси. Реч је о одредбама прилагођеним специфичностима материје која је предмет Закона и карактеру повреда о којима се одлучује. Постојање ових правила ни у ком случају не доводи у питање примену процесних правила садржаних у ЗЗК у поступцима који се воде на основу тог закона. Реч је о двома сасвим одвојеним врстама поступака, који, иако поверени истом органу, имају различит предмет, циљ и ток. Стога прописивање посебних правила у Закону о трговачким праксама треба схватити ништа друго но као израз неопходности прилагођавања одређених решења особеностима ове материје, без утицаја на примену правила ЗЗК у поступцима који се воде на основу тог закона.

2. Поједине надлежности

У складу са Законом, Комисија за заштиту конкуренције надлежна је да: а) решава о правима и обавезама учесника у ланцу снабдевања пољопривредним, прехранбеним и производима од нарочитог значаја за снабдевање тржишта; б) одређује управне мере; в) доноси подзаконске акте за спровођење Закона; г) даје мишљење на предлоге прописа и важеће прописе који имају или могу имати утицај на примену Закона; д) остварује међународну сарадњу у области спречавања непоштених трговачких пракси; ђ) остварује сарадњу са другим органима; е) израђује годишњи извештај о непоштеним трговачким праксама; ж) предузима активности на развијању свести о потреби спречавања непоштених трговачких пракси; з) организује, предузима и контролише спровођење мера у складу са Законом; и) води евиденцију о купцима за које је утврђено да су наметали непоштене трговачке праксе; ј) објављује на својој интернет страници акте које доноси у испитном поступку, годишњи извештај о непоштеним трговачким праксама и друге податке за које оцени да су од значаја за примену Закона и к) обавља и друге послове у складу са Законом.²⁴ Комисија образује посебну организациону јединицу која обавља послове вођења поступка утврђивања непоштене праксе.²⁵

Како се види, Комисији је додељен широк круг надлежности, који није ограничен на одлучивање у конкретним поступцима и одређивање управних мера, већ обухвата низ других послова. На тај начин, улога Комисије није сведена на утврђивање непоштених пракси и санкционисање њихових последица, већ подразумева и надлежности

24 *Ibid.*, чл. 9 ст. 3 тач. 1–12.

25 *Ibid.*, чл. 10 ст. 1.

којима се обезбеђују ефикасна примена Закона и развој праксе у овој области.

Питање које се намеће у датом контексту односи се на потребу прилагођавања кадровских и организационих ресурса Комисије новим надлежностима. Наиме, ефикасна примена сваког закона у значајној мери зависи од тога да ли орган надлежан за његово спровођење располаже одговарајућим људским, стручним и оперативним капацитетима за вршење законом утврђених надлежности. Стога је важно да Комисија не само располаже довољним бројем запослених, већ и да они који ће Закон примењивати поседују одговарајућа стручна знања у области непоштених трговачких пракси. Притом се не може занемарити чињеница да заштита конкуренције, као главна улога Комисије, и даље захтева значајан ангажман њених ресурса. Такође, неопходно је обезбедити да увођење нових послова у његов делокруг не доведе до преоптерећености надлежног органа. Стога ће успешност новог режима умногоме зависити не само од садржине Закона, већ и начина на који ће Комисија за заштиту конкуренције, као тело надлежно за његово спровођење, обезбедити одговарајуће ресурсе за његову примену.

IV Поступак пред Комисијом

1. Странка у поступку, заинтересовано и треће лице

Странка у поступку пред Комисијом је купац који поседује значајну преговарачку моћ и против кога је покренут испитни поступак. Снабдевач који се налазио у пословном односу са купцем који је наметнуо непоштену трговачку праксу нема својство странке, већ заинтересованог лица.²⁶ Као заинтересованом лицу, Закон снабдевачу даје право да: а) се изјашњава о чињеницама и околностима које су предмет утврђивања; б) доставља доказе и изјашњава се на захтеве које му Комисија упути у току поступка; в) буде обавештен о току поступка и разгледа списе у складу са правилима општег управног поступка, без доказивања правног интереса.²⁷

Овакво решење потребно је сагледати у односу на правила Закона о општем управном поступку о својству странке.²⁸ Наиме, ЗУП прописује да је странка у управном поступку физичко или правно лице чија је управна ствар предмет управног поступка, као и свако друго

26 *Ibid.*, чл. 14 ст. 1 и чл. 15 ст. 1.

27 *Ibid.*, чл. 15 ст. 2–3.

28 Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 18/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС.

физичко или правно лице на чија права, обавезе или правне интересе може да утиче исход управног поступка.²⁹ Како се види, појам странке према овој одредби обухвата и лица чија правни интерес може бити погођен исходом управног поступка. Овако одређен појам странке није материјалног, већ је институт искључиво процесног карактера,³⁰ док је правна природа страначке легитимације таква да „њену срж представља постојање једнакости између дејства одлуке и круга субјеката који могу користити одређени вид правне заштите“.³¹

Закон о трговачким праксама прописује да се на поступак пред Комисијом за заштиту конкуренције примењује ЗУП, осим ако је Законом другачије прописано.³² С обзиром да се поступак пред Комисијом води у вези са недозвољеним праксама купца према снабдевачу, те да се оне непосредно тичу права и обавеза снабдевача у његовом пословном односу са купцем, поставља се питање због чега Закон снабдевачу не признаје својство странке у поступку, већ заинтересованог лица. Самим тим, отвара се питање односа одредбе посебног и општег закона. Могућност другачијег уређења појединих питања управног поступка посебним законом предвиђа ЗУП у чл. 3 ст. 2, само ако је то у појединим управним областима неопходно, ако је то у сагласности са основним начелима одређеним овим законом и не смањује ниво заштите права и правних интереса странака која ЗУП гарантује. С обзиром да правни интерес снабдевача свакако може бити погођен исходом поступка утврђивања непоштених трговачких пракси, чини се да има основа за тумачење према којем снабдевачу треба признати својство странке у поступку, а не заинтересованог лица. Иако су снабдевачу као заинтересованом лицу призната одређена процесна права, његов процесни положај по Закону ипак је ужи од положаја странке, што се огледа у немогућности да снабдевач користи сва процесна права која припадају странци. Тако, на пример, правни интересенти могу учествовати само у појединим мањим деловима или радњама целине поступка у оквиру којих штите своје законом заштићене интересе, али не и у осталим који их се не тичу.³³

Наведени положај снабдевача у поступку утврђивања непоштених трговачких пракси одражава се и на његово право да оспорава

29 *Ibid.*, чл. 44 ст. 1.

30 Драган Милков, „Положај странке у управном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2005, 242.

31 Вук Цуцић, *Поступак заштите конкуренције у Србији*, Београд, 2024, 71.

32 ЗТП, чл. 13.

33 Мирјана Рађеновић, „Заинтересовано лице као странка у управном поступку“, *Годишњак Правног факултета Универзитета у Бања Луци*, 2019, 40.

решења Комисије у управном спору. Наиме, лице коме Комисија није признала својство странке у управном поступку нема могућност да оспорава управни акт Комисије у спору пред Управним судом.³⁴ Закон о управним споровима, са друге стране, прописује да тужилац у управном спору може да буде свако лице које сматра да му је управним актом повређено неко право или на закону заснован интерес,³⁵ што би могао бити и снабдевач, нарочито ако се схвати као лице на чија права, обавезе или правне интересе може да утиче исход поступка (његове) заштите од недозвољених трговачких пракси. У пракси, Управни суд, како је наведено, не признаје активну легитимацију трећим заинтересованим лицима уколико нису претходно учествовала у поступку пред Комисијом у својству странке.³⁶ Будући да снабдевач нема својство странке у поступку, рестриктивно тумачење одредбе Закона о трговачким праксама о својству странке упућује на закључак да нема основа за активну легитимацију снабдевача у управном спору. Екстензивно тумачење, које узима у обзир наведену одредбу општег закона о својству странке и Закона о управним споровима о својству тужиоца наводи на закључак да би и снабдевачу требало признати активну легитимацију у управном спору.

На крају, треба поменути да се трећим лицима у поступку сматрају подносиоци иницијативе, даваоци информација и остала лица. Она немају статус заинтересованог лица, али ако докажу правни интерес за праћење поступка, имају право да о току поступка буду обавештавани.³⁷

2. Покретање поступка

а) Покретање по службеној дужности

Комисија за заштиту конкуренције по службеној дужности, закључком, покреће поступак испитивања постојања непоштене трговачке праксе.³⁸ У поступку се предузимају потребне доказне радње у циљу потпуног и правилног утврђивања чињеничног стања, саслушавају странке, заинтересовано лице и сведоци, обавља вештачење, прибављају подаци, исправе и ствари, врши увиђај и ненајављени увиђај, као и

34 Дијана Марковић-Бајаловић, „Положај интересената у поступку контроле концентрација“, *Право и привреда*, бр. 3/2025, 320.

35 Закон о управним споровима, *Службени гласник РС*, бр. 111/2009, чл. 11 ст. 1.

36 Д. Марковић-Бајаловић, 320.

37 ЗТП, чл. 16 ст. 1.

38 *Ibid.*, чл. 24 ст. 1 и ст. 3.

друге радње које Комисији омогућавају објективно и непристрасно одлучивање.³⁹

У вези са поступком потребно је имату у виду и следеће. Наиме, сваки облик комерцијалне одмазде или претње одмаздом купца упућене према снабдевачу због тога што користи своја уговорна или законска права и обавезе забрањен је као посебно тешка непоштена трговачка пракса.⁴⁰ Ако је комерцијална одмазда учињена као последица или реакција на указивање или пријаву непоштене трговачке праксе, Комисија обавезно покреће одвојени поступак за њено утврђивање и тај се поступак води независно од поступка у вези са основном непоштенном трговачком праксом.⁴¹ Овакво решење одговара природи непоштених трговачких пракси, будући да економски слабија страна може бити обесхрабрена да захтева заштиту својих права услед страха од (негативних) последица по постојеће и будуће пословне односе са другом страном, тј. својим купцем.

б) Подношење иницијативе

Иницијативу за покретање поступка може поднети свако физичко или правно лице, орган државне управе, локалне самоуправе и територијалне аутономије, организација којој су поверена јавна овлашћења, облик удруживања учесника на тржишту, удружење потрошача, учесници на тржишту и остала лица која имају сазнања о непоштеним трговачким праксама. Иницијатива се подноси писаним путем, а изузетно и усмено, изјавом датом на записник у службеним просторијама Комисије.⁴² Важно је имати у виду да подношење иницијативе не значи истовремено покретање поступка. Иницијатива служи да Комисији скрене пажњу на то да постоји трговачка пракса која је можда непоштена, а ако Комисија нађе да је то случај, покренуће поступак по службеној дужности. То, другим речима, значи да поступак испитивања постојања непоштене трговачке праксе једино и може бити покренут *ex officio*. Комисија, разматрајући иницијативу, може затражити од подносиоца додатне информације, податке или документе којима располаже, при чему о исходу иницијативе мора обавестити подносиоца најкасније у року од 60 дана од дана пријема иницијативе.⁴³

39 *Ibid.*, чл. 25 ст. 2.

40 *Ibid.*, чл. 8 ст. 1 и ст. 3.

41 *Ibid.*, чл. 26.

42 *Ibid.*, чл. 20.

43 *Ibid.*, чл. 22 ст. 1–2.

в) Сарадник у поступку

Сарадник у поступку је физичко лице које Комисији достави релевантне доказе о постојању непоштене трговачке праксе и основаност чијих навода Комисија процени.⁴⁴ Његов је процесни положај *sui generis*; он није странка, нити заинтересовано, а ни треће лице. Улога сарадника је од нарочитог значаја, јер су снабдевач и купац директан извор најважнијих информација у вези са трговачком праксом која је под лупом Комисије. Стога помоћ у откривању непоштене праксе пружена од лица која има основана сазнања о њој има посебну вредност у поступку пред Комисијом.⁴⁵ Релевантним доказима сматрају се информације, подаци и други докази које Комисија није поседовала, а који су, по њеној оцени, одлучујући за утврђивање постојања непоштене трговачке праксе.⁴⁶ Док је јасно да у питању мора бити нов доказ, у смислу да Комисија већ не располаже њиме, други услов – критеријум *одлучујућег* доказа – широко је постављен и даје Комисији дискрецију приликом оцене да ли је реч о доказу од пресудног значаја за утврђивање постојања непоштене трговачке праксе. Са једне стране, епитет „одлучујући“ се, у датом контексту, може схватити као „оно без чега се не може“, те би могло се узети да је реч о доказу без којег, да јој није достављен, Комисија не би могла да утврди постојање непоштене трговачке праксе. Алтернативно тумачење би узимало у обзир степен доприноса конкретних доказа утврђивању постојања непоштене праксе, па би о одлучујућем доказу било речи уколико његов значај претеже у односу на остале доказе којима Комисија располаже. Чини се да прво решење више одговара језичком тумачењу, јер да је намера законописца била да критеријум веже за важност датог доказа у поређењу са другим доказима, одредба би била формулисана у том правцу.⁴⁷

44 *Ibid.*, чл. 23 ст. 1.

45 Сарадник у поступку нема везе са покајничким програмом (*leniency*), институтом права конкуренције који се односи на ослобађање од обавезе из мере заштите конкуренције учесника рестриктивног споразума који је Комисији први пријавио постојање споразума или доставио доказе на основу којих је Комисија донела решење о повреди (ЗЗК, чл. 69 ст. 1). Док покајнички програм подстиче учесника у повреди да пријави повреду, сарадник је лице које има сазнања о повреди – суштински, узбуњивач (*whistleblower*).

46 ЗТП, чл. 23 ст. 4.

47 Закон предвиђа да, у случају да доказе достави више сарадника, право на награду стиче само онај који је први доставио одлучујући доказ (ЗТП, чл. 23 ст. 3). То имплицира да само један доказ може бити одлучујући, што је оправдано, али не одговара на питање како да Комисија поступи ако су докази такви да само заједно имају одлучујуће дејство на утврђивање постојања непоштене трговачке праксе. Чини се да нема препреке за решење према којем би, у том случају, сарадници имали право да поделе награду.

Сарадник који достави релевантне доказе има право на новчану награду, која се одређује у висини од 5% износа мере заштите од непоштене трговачке праксе. Право на новчану награду има физичко лице које је било или је и даље у пословном односу са учесником у непоштеној пракси, осим руководиоца или оснивача правног лица које је извршило непоштену праксу и лица које је учеснике подстакло или принудило на учествовање у њој.⁴⁸ Сараднику у поступку се гарантује право на заштиту идентитета.

4. Овлашћења Комисије при увиђају

Једно од најзначајнијих и практично најшире процесно овлашћење Комисије за заштиту конкуренције је да спроводи ненајављене увиђаје (*dawn raid* – „упад у зору“).⁴⁹ Спровођење увиђаја Комисији омогућава непосредно прикупљање доказа од значаја за конкретан поступак. Увиђај, као процесно средство на располагању Комисији, уређује примарно ЗЗК, а своју сврху остварује и кроз ЗТП. Начелна разлика је у томе што у смислу првог увиђај служи откривању и доказивању повреда конкуренције, док у смислу потоњег служи утврђивању да ли је купац са значајном преговарачком моћи применио према снабдевачу непоштену трговачку праксу. Премда у погледу увиђаја оба закона полазе од исте процесне логике и Комисији признају врло широка овлашћења, постоје разлике које увиђај не чине истоветним у два режима. Као најзначајнију вреди истаћи другачији степен сумње потребан за спровођење ненајављеног увиђаја. Наиме, ЗЗК прописује да се ненајављени увиђај може одредити ако се *основано сумња* да постоји опасност уклањања или измене доказа који се налазе код странке или трећег лица.⁵⁰ Закон, са друге стране, прописује да, ако постоји *сумња* на опасност уклањања

48 ЗТП, чл. 23 ст. 2, ст. 6 тач. 1–2 и ст. 7. Са друге стране, делује да има основа за схватање према којем чак и ова лица могу бити сарадници у поступку, само без права на новчану награду. Како је наведено, сарадником у поступку се сматра физичко лице које Комисији достави релевантне доказе о постојању непоштене праксе и основаност чијих навода Комисија процени. Хипотетички, то може бити и лице које спада у неку од ових категорија. Оно само, у складу са изричитом забраном, не би имало право на награду.

49 Критика која се истиче на рачун увиђаја је што Комисија може и без судског налага да уђе у просторије учесника на тржишту, што значи да нема *ex ante* контроле увиђаја. Штавише, како се увиђај по Закону о заштити конкуренције покреће закључком против којег жалба није дозвољена, нити се може покренути управни спор, закључује се да нема ни делотворне *ex post* контроле. Boris Begović, Nikola Ilić, „Nenajavljeni uvidaji i (ne)srazmera između ovlašćenja i obaveza Komisije“, *Pravni zapisi*, God. XIII, br. 1/2022, 55.

50 ЗЗК, чл. 53 ст. 1.

или измене доказа који се налазе код стране у поступку, заинтересованог или трећег лица, а који указују на постојање или доказују непоштену праксу, може се одредити спровођење ненајављеног увиђаја.⁵¹ Како се уочава, Закон не прописује да сумња мора бити основана (блажи стандард). Није јасно да ли је реч о намери законописца или пропусту да се питање уреди на истоветан начин.

У сваком случају, *редовни* увиђај се спроводи на основу закључка председника Комисије који садржи правни основ, разлоге увиђаја, навођење докумената и података у које ће бити извршен увид, место и време увиђаја, податке о службеним лицима која ће га спровести и друге податке.⁵² *Ненајављени* увиђај се спроводи изненадном контролом просторија, односно података, исправа и ствари које се у тим просторијама затекну, о чему се такође доноси закључак прописане садржине.⁵³ Службено лице које спроводи увиђај има широка овлашћења, те може, између осталог, да: а) уђе и прегледа пословне просторије, возила, земљиште и друге просторије у седишту странке и на другим местима где обавља пословне активности; б) изврши проверу документације и сваке врсте комуникације без обзира на средство комуникације, а који су у вези са предметом *ненајављеног* увиђаја; в) копира и скенира пословну и другу документацију на месту спровођења *ненајављеног* увиђаја; г) привремено одузме пословну и другу документацију; д) запечатити пословне просторије и документе, као и ђ) узима изјаве о чињеницама које су предмет и у вези са сврхом спровођења *ненајављеног* увиђаја.⁵⁴ Није јасно зашто је код појединих овлашћења назначено да је реч о *ненајављеном* увиђају, док код других нема одреднице. Питање је да ли је намера законописца била да поједина овлашћења резервише само за *ненајављени* увиђај или је пак реч о недоследности. Ако се узме у обзир да су, рецимо, управо провера документације и узимање изјава доказне радње од посебног значаја, које суштински нису везане само за *ненајављени* увиђај, убедљивијим се чини тумачење према којем службена лица Комисије располажу наведеним овлашћењима без обзира да ли је реч о *ненајављеном* или *редовном* увиђају. Томе, уосталом, говори у прилог и назив члана који регулише ово питање: реч је о *овлашћењима у случају спровођења увиђаја и обезбеђења доказа*.

51 ЗТП, чл. 32 ст. 1.

52 *Ibid.*, чл. 31 ст. 1.

53 *Ibid.*, чл. 32 ст. 2. За садржину закључка, видети ст. 3.

54 *Ibid.*, чл. 33 ст. 3 тач. 1–7.

5. Окончање поступка

О постојању непоштене трговачке праксе решењем одлучује Савет Комисије за заштиту конкуренције у року од 90 дана од покретања поступка, ако је реч о пракси која се сматра увек забрањеном, односно 120 дана, ако је реч о условно забрањеној пракси или комерцијалној одмазди. У случају да се не може утврдити постојање непоштене праксе, Савет доноси решење којим се поступак обуставља. Поступак се обуставља и у случају да Комисија не одлучи у прописаном року.⁵⁵ То, у основи, значи да су могућа два начина да се поступак оконча: један је да Савет утврди постојање непоштене праксе и одреди одговарајућу управну меру, а други обустављање поступка ако Савет не може да утврди непоштену праксу или *ex lege*, ако Комисија не донесе решење у року.

Примећује се да Закон не предвиђа могућност да се поступак *прекине* ако странка искаже намеру да испуни одређене обавезе у циљу отклањања последица непоштене праксе. Ова могућност је прописана Законом о заштити конкуренције, те Комисија може прекинути поступак испитивања конкуренције и одредити одговарајуће мере отклањања повреде конкуренције ако странка, на основу садржине закључка о покретању поступка, односно чињеница утврђених у поступку, поднесе предлог обавеза које је спремна добровољно да преузме ради отклањања могућих повреда конкуренције.⁵⁶ Имајући у виду природу непоштених трговачких пракси, *de lege ferenda* и по аналогији са решењем Закона о заштити конкуренције би се могло размотрити увођење могућности да странка у поступку који се води у складу са Законом понуди предлог обавеза које је спремна да преузме како би се спорна пракса отклонила.⁵⁷ На тај начин се поступак не мора нужно окончати решењем о утврђивању непоштене праксе и изрицањем управне мере, ако Комисија оцени да се циљ поступка може постићи испуњењем обавеза које предлаже странка. Истовремено, такво решење може допринети економичнијем вођењу поступка.

Закључак о покретању поступка и коначно решење објављују се у целости на интернет страници Комисије.⁵⁸

55 *Ibid.*, чл. 29.

56 33К, чл. 58 ст. 1.

57 Такво решење је, примера ради, прихваћено у Хрватској, где странка може, у року од 60 дана од пријема обавештења о покретом поступку, предложити преузимање обавеза у облику извршења одређених мера и услове и рокове у којима ће то учинити како би се отклониле индиције које упућују на непоштене трговачке праксе које су биле повод за покретање поступка. *Zakon o zabrani nepoštenih trgovačkih praksi u lancu opskrbe hranom*, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 117/17, 52/21 i 27/24, чл. 18 ст. 1.

58 ЗТП, чл. 37 ст. 1.

V Управне мере

У складу са Законом о трговачким праксама, Комисија може да одреди следеће управне мере: а) привремену меру; б) меру усклађивања пословања; в) меру заштите од непоштене трговачке праксе; г) меру процесног пенала и д) меру периодичног пенала за недостављање података у току спровођења секторске анализе. Закон изричито прописује да прве три мере морају бити сразмерне тежини, обиму и дужини трајања утврђене непоштене праксе и у непосредној вези са актима и радњама који ту праксу чине.⁵⁹

Привремена мера се одређује у ситуацији када постоји опасност од наступања тешких и штетних последица по права и интересе снабдевача у ланцу снабдевања. Комисија тада може наложити привремени престанак вршења радње за коју постоји основана претпоставка да представља непоштену трговачку праксу.⁶⁰ Комисија може да одреди привремену меру у сваком тренутку, све до доношења решења, до када, уједно, мера може најдуже да траје.⁶¹ Странка може у сваком тренутку да поднесе жалбу на решење о привременој мери, а ако у жалби учини вероватним да не постоје или не могу наступити штетне последице по права и интересе снабдевача, Савет Комисије укида решење без одлагања.⁶² Давањем странци права да изјави жалбу омогућава се контрола оправданости ове мере, што је важно с обзиром да околности поводом којих је мера одређена могу да се промене, те престане потреба за њом. Од нарочитог је значаја што је довољно да странка учини вероватним да не постоје или не могу да наступе штетне последице, а не да то и докаже, што би био виши и по странку мање повољан стандард.

Меру усклађивања пословања одређује Савет Комисије решењем којим се утврђује постојање непоштене трговачке праксе. Мера подразумева усклађивање општих услова пословања, стандардних уговора, интерних смерница и друге праксе, на начин којим се трајно отклањају исте или сличне праксе у односу на све снабдеваче, као и обустављање уговорања, спровођења или примене праксе коју је Комисија оценила као непоштену.⁶³ Како се види, мера се одређује на крају поступка, и то решењем којим Комисија утврђује постојање непоштене праксе, за разлику од привремене мере, која се, управо супротно, одређује и траје најдуже до доношења решења. То значи да Комисија може одредити

59 *Ibid.*, чл. 41.

60 *Ibid.*, чл. 42 ст. 1.

61 *Ibid.*, чл. 42 ст. 2 и ст. 4.

62 *Ibid.*, чл. 42 ст. 5–6.

63 *Ibid.*, чл. 43, ст. 1–2.

меру само ако нађе да је странка примењивала непоштену праксу. Управо је суштина ове мере да утиче на праксу купца која није била у складу са Законом, њеним отклањањем не само у односу на снабдевача према којем је примењена, већ и другим снабдевачима према којима би, да мера није одређена, могла бити примењена.

Мера заштите од непоштене трговачке праксе, која се одређује у облику плаћања новчаног износа, има за циљ успостављање и одржавање равноправности у преговарању између трговачких партнера.⁶⁴ Комисија може изрећи меру у случају да купац наметне било коју забрањену праксу, као и ако према снабдевачу предузме комерцијалну одмазду.⁶⁵ Ова мера треба да омогући враћање преговарачке моћи у стање равноправности које би постојало да није дошло до непоштене праксе, те спречи понављање непоштених пракси одвраћањем свих учесника у ланцу снабдевања од њихове примене.⁶⁶ Ипак, колико заиста мера може омогућити враћање преговарачке моћи у стање равноправности, вреди пажљивије размотрити. Наиме, ако Закон значајну преговарачку моћ везује за економску снагу купца изражену кроз његов приход, онда обавеза плаћања новчаног износа чија висина зависи од тих прихода начелно може утицати на ублажавање несразмере у преговарачкој моћи између купца и снабдевача. Међутим, једнократна новчана мера, каква је мера заштите од непоштене трговачке праксе, не мора нужно довести до *стварног* смањења преговарачке моћи купца.

То се може објаснити на следећем хипотетичком примеру. Купац чији приход износи 200 милиона евра је применио непоштену праксу према снабдевачу чији је приход 55 милиона евра. Претпоставља се да купац има значајну преговарачку моћ ако је укупан годишњи приход снабдевача између 50 и 150 милиона евра, а купца већи од 150 милиона евра.⁶⁷ Мера се, у зависности од облика конкретне праксе, изриче у висини од 0,1% или 0,2% од укупног годишњег прихода купца.⁶⁸ У случају да према купцу буде одређена мера заштите од непоштене трговачке праксе у висини од 0,1% његових прихода (у примеру, 200.000 евра), његови укупни приходи биће, практично, незнатно смањени, а претпоставка значајне преговарачке моћи биће примењива и на ново стање. Дакле, и поред мере заштите, чини се да не би дошло до стварне промене у односу снага; велики купац неће изгубити преговарачку

64 *Ibid.*, чл. 44 ст. 1 и ст. 3.

65 *Ibid.*, чл. 44 ст. 2.

66 *Ibid.*, чл. 44 ст. 1 тач. 1–2.

67 *Ibid.*, чл. 4 ст. 2 тач. 4.

68 *Ibid.*, чл. 44 ст. 5 тач. 1–2. Основни износ може бити умањен (ст. 6) или увећан (ст. 7).

моћ само зато што је једном платио ову новчану меру, посебно ако је реч о занемарљивом износу у односу на висину његових укупних прихода, који служе као основица за обрачун. У сваком случају, Закон не одређује значајну преговарачку моћ само према новчаним праговима, већ предвиђа да она постоји и у другим ситуацијама у којима снабдевач докаже постојање такве моћи.⁶⁹ Прецизније, и ако укупан приход купца не достиже прописане прагове, али је виши од укупног прихода снабдевача, снабдевач може доказати да купац поседује значајну преговарачку моћ тако што ће предочити одређене показатеље значајне преговарачке моћи купца.⁷⁰ Могуће је, према томе, да се значајна преговарачка моћ купца утврди и на основу других критеријума, у којим условима, чини се, новчана мера има већи потенцијал да ублажи неравнотежу у преговарачкој позицији између страна. Мера би, у сваком случају, требало да има одвраћајући карактер, а имајући у виду наведени пример, питање је у којој мери се постиже њена превентивна сврха. Примера ради, ЗЗК предвиђа да Комисија одређује меру заштите конкуренције у висини до 10% укупног годишњег прихода учесника на тржишту који учини повреду конкуренције.⁷¹ То је велика дискрепанца у односу на меру заштите од непоштене трговачке праксе коју Комисија одређује у складу са Законом о трговачким праксама. Виши проценат би стога омогућио да ова мера има већу тежину у односу на економску снагу купца, чиме би се у већој мери допринело њеном превентивном и одвраћајућем ефекту.

Мера процесног пенала се може изрећи странци у поступку, заинтересованом и трећем лицу, у облику новчаног износа од 500.000 динара за сваки дан понашања супротног, односно непоступања по захтеву или налогу Комисије. Мера се може изрећи и ако наведена лица ометају овлашћено службено лице Комисије у спровођењу увиђаја или радње обезбеђења доказа. Против решења којим се одређује мера процесног пенала није дозвољена жалба, већ оно може да се побија тужбом против коначног решења.⁷² Како се види, висина процесног пенала није условљена економском снагом субјекта, већ се одређује у фиксном износу. Такође, није прописан максималан новчани износ који се може изрећи на име процесног пенала. Са друге стране, ЗЗК предвиђа да процесни пенал не може износити више од 10% укупног годишњег прихода, колико највише износи мера заштите конкуренције.⁷³ Такође, мера

69 Ibid., чл. 4 ст. 3.

70 Упутство којим се ближе одређује значајна преговарачка моћ, тач. 13 и 14.

71 ЗЗК, чл. 68 ст. 1.

72 ЗТП, чл. 45.

73 ЗЗК, чл. 70 ст. 2.

процесног пенала по овом закону није прописана фиксно, већ у распону.⁷⁴ Стога би и у случају непоштених трговачких пракси било адекватније предвидети меру процесног пенала у одређеном распону и максималан износ изречене мере по овом основу, чиме се избегава да укупна висина мере буде неограничена и сама мера несразмерна значају повреде и околностима случаја.

Најзад, у случају непоступања или делимичног поступања по захтеву Комисије у погледу сарадње са државним органима и организација, учеснику на тржишту, удружењу, професионалним организацијама и другим лицима Комисија може да изрекне *меру периодичног пенала*, такође у облику плаћања новчаног износа од 500.000 динара за сваки дан понашања супротно налогу. Против решења којим се мера изриче дозвољена је жалба, суспензивног дејства до доношења одлуке Савета Комисије.⁷⁵

Мера заштите од непоштених трговачких пракси, мера процесног пенала и мера периодичног пенала за недостављање података у току спровођења посебне секторске анализе не могу се наплатити протеком три године од извршности решења Комисије.⁷⁶

VI Закључак

Доношењем Закона о трговачким праксама за одређене врсте производа, Србија је направила крупан корак у успостављању ефикасног система заштите равноправности у односима између учесника у ланцу снабдевања. Поверавање надлежности за спровођење Закона Комисији за заштиту конкуренције логично је решење, како је реч о органу који располаже институционалним капацитетом да врши сва овлашћења која се сматрају кључним елементима ефикасне заштите од непоштених трговачких пракси. Притом, Закон не задире у надлежности и овлашћења Комисије према Закону о заштити конкуренције, већ их само проширује.

Појам странке у поступку утврђивања непоштене трговачке праксе, који се води пред Комисијом, према Закону обухвата само купца, док снабдевач има положај заинтересованог лица. Ипак, постоји основ за тумачење према којем би се снабдевачу могло признати својство странке, применом општих правила управног поступка, која не могу бити дерогирана посебним законом. Ово питање је од посебног значаја за обим процесних права која припадају снабдевачу, а нарочито могућност

74 Ibid., чл. 70 ст. 1.

75 ЗТП, чл. 45.

76 Ibid., чл. 49 ст. 6.

оспоровања решења Комисије пред Управним судом. Ово нарочито ако се узме у обзир да Управни суд не признаје активну легитимацију трећим заинтересованим лицима уколико нису претходно учествовала у поступку пред Комисијом у својству странке.

Комисија у поступку према Закону о трговачким праксама има широка овлашћења, нарочито при спровођењу увиђаја. Међутим, нови правни оквир не прави довољно јасну разлику између редовног и ненајављеног увиђаја. Поједине радње службених лица законописац је експлицитно везао за ненајављени увиђај, док код других није прецизирано на коју врсту увиђаја се односе. У том смислу, није јасно да ли је реч о недоследности или намери законописца. Како је реч о радњама које, по својој суштини, одговарају природи увиђаја уопште, требало би да службена лица Комисије располажу побројаним овлашћењима без обзира да ли је реч о ненајављеном или редовном увиђају, што би требало јасно да следи из одредбе која ово питање регулише.

Такође, као један од недостатака Закона може се издвојити немогућност окончања поступка пред Комисијом прихватањем обавеза које би странка добровољно преузела ради отклањања последица непоштене трговачке праксе, што је могуће у поступку поводом повреде конкуренције и упоредној пракси. Такво решење могло би допринети ефикаснијем постизању основног циља Закона, те смањило трошкове странке и трајање поступка. Стога би *de lege ferenda* требало размотрити увођење ове могућности. Додатно, нема препрека да се у домаћи правни оквир уведе могућност алтернативног решавања спорова произашлих из односа у којима се јављају недозвољене трговачке праксе. Ову могућност Закон не предвиђа. Осим што би било у складу са Директивом о непоштеним трговачким праксама, овакво решење би повољно утицало на флексибилније решавање спорних случајева, уз могућност очувања пословног односа између снабдевача и купца и без потребе за покретањем формалног поступка пред Комисијом.

Управне мере које може одредити Комисија заслужују посебан коментар, нарочито питање у којој мери оне стварно могу да утичу на понашање великих купаца и њихову преговарачку моћ. Проблем који се у том погледу јавља је тај што ниске или релативно ниске новчане казне слабе превентивно дејство мера, јер санкција која економски не погађа довољно купце са изузетно високим приходима можда неће имати потенцијал да их одврати од поновног прибегавања непоштеним трговачким праксама, што им се може чак и више исплатити да учине. Стога треба пооштрити најзначајнију међу управним мерама: меру заштите од непоштене трговачке праксе. Додатно, чини се да би адекватније решење било дефинисање висине процесног пенала кроз одређени распон,

с обзиром да изрицање ове мере у фиксном износу ограничава могућност да се том приликом узму у обзир све релевантне околности конкретног случаја, а које утичу да висина пенала буде ближа законском минимуму, односно максимуму. Препоручљиво је и прописати колики је највиши износ који укупно може бити изречен на име ове мере.

На основу свега наведеног, закључује се да институционална улога Комисије за заштиту конкуренције у примени новог Закона о трговачким праксама добија ново светло и сада подразумева и заштиту слабије стране од непоштених трговачких пракси у ланцу снабдевања одређеним производима. Тиме се, имајући у виду досадашњу улогу Комисије, доприноси успостављању свеобухватнијег система регулације тржишних односа. У сваком случају, остаје да се кроз примену Закона у пракси покаже у којој мери ће прописана решења бити довољна за остваривање његовог циља, као и да ли ће овлашћења којима располаже Комисија бити ефикасна у утврђивању и санкционисању непоштених трговачких пракси. Посебно ће бити значајно пратити како ће Комисија, примењујући Закон и на основу њега донете подзаконске акте, тумачити поједине њихове одредбе, те ће се тек на основу будуће праксе моћи дати коначна оцена о дOMETИМА и суштинској ефикасности новог правног режима.

Коришћена литература

- Begović Boris, Ilić Nikola, „Nenajavljeni uviđaj i (ne)srazmera između ovlašćenja i obaveza Komisije za zaštitu konkurencije“, *Pravni zapisi*, God. XIII, br. 1/2022.
- Беговић Борис, Павић Владимир, Поповић Душан В., *Увод у право конкуренције*, 3. издање, Београд, 2019. (Begović Boris, Pavić Vladimir, Popović Dušan V., *Uvod u pravo konkurencije*, 3. izdanje, Beograd, 2019)
- Butorac Malnar Vlatka, Braut Filipović Mihaela, Zubović Antonija, „Rethinking Unfair Trading Practices in Agriculture and Food Supply Chain: the Croatian Perspective“, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC 5)*, Vol. 5, 2021.
- Cafaggi Fabrizio, Iamiceli Paola, „Unfair Trading Practices in food supply chains. Regulatory responses and institutional alternatives in the light of the new EU Directive“, *European Review of Private Law*, Vol. 27, Issue 5, 2019.
- Цуцић Вук, *Поступак заштите конкуренције у Србији*, Београд, 2024. (Cucić Vuk, *Postupak zaštite konkurencije u Srbiji*, Beograd, 2024)

- Daskalova Victoria, „Regulating Unfair Trading Practices in the EU Agri-food Supply Chain: a Case of Counterproductive Regulation?“, *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*, 13(21).
- Марковић-Бајаловић Дијана, „Положај интересената у поступку контроле концентрација“, *Право и привреда*, бр. 3/2025. (Marković-Bajalović Dijana, „Položaj interesenata u postupku kontrole koncentracija“, *Pravo i privreda*, br. 3/2025)
- Милков Драган, „Положај странке у управном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2005. (Milkov Dragan, „Položaj stranke u upravnom postupku“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 3/2025)
- Мићовић Андреј, „Protection of suppliers of agricultural and food products from unfair trading practice“, *Economics of Agriculture*, Vol. 68, No. 4/2021.
- Papatheophilou Simela *et alt.*, *The Limited Reach of EU Unfair Trading Practice Legislation in Global Value Chains*, Wien, 2026, доступно на адреси: <https://www.oefse.at/publikationen/research-reports/detail-research-report/publication/show/Publication/the-limited-reach-of-eu-unfair-trading-practice-legislation-in-global-value-chains/>, 27. 7. 2026.
- Popović Vesna, Mihailović Branko, Simonović Zoran, „Modern Food Retail and Unfair Trading Practices“, *Economics of Agriculture*, Year 65, No. 4/2018.
- Рађеновић Мирјана, „Заинтересовано лице као странка у управном поступку“, *Годишњак Правног факултета Универзитета у Бања Луци*, 2019. (Rađenović Mirjana, „Zainteresovano lice kao stranka u upravnom postupku“, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci*, 2019)
- Šokinjov Stefan, „Zabrana nepoštene trgovačke prakse u ugovornom sistemu snabdevanja poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima“, *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, 2020.

Marija VRANIĆ, LL.M.

PhD Student at the University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

Trainee Attorney at Law, Serbia

PROTECTION AGAINST UNFAIR TRADING PRACTICES IN PROCEEDINGS BEFORE THE COMMISSION FOR PROTECTION OF COMPETITION

Summary

Upon the entry into force of the Law on Trade Practices for Certain Types of Products, the Commission for Protection of Competition will exercise public powers in accordance with this Law, in addition to the powers entrusted to it by the Law on Protection of Competition. This significantly expands the legal framework of the Commission's operations, making it competent to address a wide range of issues related to the identification and sanctioning of unfair trade practices.

The paper first presents introductory considerations regarding the new law and the reasons behind the legislator's decision to entrust the protection against unfair trading practices specifically to the Commission. It then analyzes the Commission's competencies in the proceedings to establish unfair trading practices, as well as the course of the proceedings themselves. Particular attention is paid to the concept of a party to the proceedings, the Commission's powers during dawn raid, and the administrative measures prescribed for violations of the Law.

The aim of the paper is to assess the contribution of the new legal framework to more effective protection against unfair trading practices in the supply chain and to highlight certain unresolved and contentious issues that may arise during its implementation.

Key words: *Law on Trade Practices. – Commission for Protection of Competition. – Unfair trading practices. – Supply chain. – Law on Protection of Competition.*

Датум пријема рада: 11. 8. 2026.

Датум исправке рада: 10. 9. 2026.

Датум прихватања рада: 20. 9. 2026.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Предати радови треба да одговарају стандардима научног рада у погледу обима и научне апаратуре. Стандардан обим рада је 1 ауторски табак (16 куцаних страна), односно по правилу не превазилази 1,5 ауторски табак (24 куцане стране). Радови се пишу фонтом *Times New Roman* 12.

Чланак на српском језику треба да буде писан ћирилицом, осим страних речи и речи на латинском језику, који се пишу латиницом и курзивом (косим словима, односно италиком).

Чланак мора да на почетку садржи наслов, пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званични) назив и седиште (укључујући и државу) институције у којој је аутор запослен. У напомени на дну прве странице наводи се е-адреса (свих) аутора.

Рад мора да садржи сажетак (апстракт), са основним циљевима истраживања, методама, резултатима и закључцима рада. Сажетак треба да има до 150 речи.

Након сажетка рад мора да има кључне речи које најбоље описују садржај чланка за потребе индексирања и претраживања. Број кључних речи не може бити већи од 5.

Рад мора да садржи листу референци (литература) која обухвата библиографске изворе (чланке, монографије и сл.) и даје се искључиво у засебном одељку након текста. Референце се наводе на доследан начин, према азбучном редоследу презимена аутора, како гласе у оригиналу. Референце изворно објављене на ћирилици се тако и наводе, уз латиничну верзију у загради.

Рад мора да има сажетак и кључне речи и на енглеском језику. Резиме и кључне речи се дају на крају чланка, након одељка Литература.

Наслов чланка се пише на средини, великим словима. Наслови унутар чланка морају да имају следећи формат.

- 1) *Први ниво наслова* – на средини; нумерација: римски број (нпр. I, II, III, итд.); прво слово велико, а остала мала.
- 2) *Други ниво наслова* – на средини; нумерација: арапски број са тачком (нпр. 1., 2., 3., итд.); прво слово велико, а остала мала.
- 3) *Трећи ниво наслова* – на средини; курзив (коса слова, италик); нумерација: мало слово азбуке са затвореном заградом (нпр. а), б), в), итд.); прво слово велико, а остала мала.
- 4) *Четврти ниво наслова* – на средини; нумерација: арапски број са затвореном заградом (нпр. 1), 2), 3), итд.); прво слово велико, а остала мала.

Пример:

I Појам

1. Терминологија

а) Терминологија у упоредном праву

1) Немачко право

Чланак се предаје у електронском облику на адресу *redakcija@pravoprivreda.rs*. Пријем свих радова биће потврђен електронском поштом. Аутор предајом текста изјављује да текст није објављен или прихваћен за објављивање, да представља резултат сопствених истраживања и да се њиме не вређају права интелектуалне својине нити друга права трећих лица. Аутори су дужни да поступају у складу са правилима научне методологије у погледу цитирања туђих извора и навода.

Редакција ће размотрити подобност свих радова да буду подвргнути поступку рецензирања. Поступак рецензирања подразумева двоструку анонимну рецензију.

Редакција часописа задржава право да чланак прилагоди јединственим стандардима уређивања и правописним правилима српског и енглеског језика.

ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

1. Књиге

- а) Књиге се цитирају на следећи начин:

име аутора, презиме аутора, наслов дела наведен курзивом, евентуално редни број издања, место издања, година издања, број стране.

Пример: Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, 9. издање, Београд, 2006, 100.

Roy Goode, *Commercial Law*, 3rd edition, London, 2004, 429.

- б) Када се цитира књига више аутора, њихова имена и презимена се раздвајају зарезом.

Пример: Драгиша Слијепчевић, Слободан Спасић, *Коментар Закона о стечајном поступку*, Београд, 2006, 67.

Hubert de Vauplane, Jean-Pierre Bornet, *Droit des marchés financiers*, 3e édition, Paris, 2001, 243.

- в) Књига коју је неко лице приредило као уредник се цитира тако што се након његовог имена и презимена у загради наводи ознака „уредник“ или скраћеница „ур.“, односно одговарајућа ознака на језику на ком је књига објављена.

Пример: Мирко Васиљевић (уредник), *Акционарска друштва, берзе и акције*, Београд, 2006, 27.

Fidelis Oditah (editor), *The Future for the Global Securities Market*, Oxford, 1996, 74.

Heinz-Dieter Assmann, Rolf A. Schütze (Hrsg.), *Handbuch des Kapitalanlagerechts*, München, 1990, 55.

- г) Када се цитира једна књига одређеног аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, након чега се додаје број стране.

Пример: М. Васиљевић, 102.

R. Goode, 431.

- д) Када се цитира више књига истог аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, потом се у загради ставља година издања, и најзад број стране.

Пример: Н. Јовановић (2010), 107.

2. Чланци

- а) Чланци се цитирају на следећи начин:

име аутора, презиме аутора, отворени наводници, назив чланка, за-творени наводници, назив часописа курзивом, број и година издања, број стране.

Пример: Зоран Арсић, „Учешће у скупштини акционарског друштва“, *Право и привреда*, бр. 1–4/2005, 23.

Klaus J. Hopt, „Aktionärskreis und Vorstandsneutralität“, *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*, Nr. 4/1993, 535.

- б) Када се цитира чланак више аутора, њихова имена и презимена се раздвајају зарезом.

Пример: Бошко Живковић, Катарина Вељовић, „Квалитет корпоративног управљања и тржиште корпоративне контроле у условима транзиције“, *Право и привреда*, бр. 1–4/2005, 43.

Michael C. Jensen, William H. Meckling, „Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure“, *Journal of Financial Economics*, Vol. 3, 1976, 307.

- в) Рад, односно чланак објављен у оквиру зборника радова или књиге, коју је неко друго лице приредило као уредник, се цитира на следећи начин:

име аутора, презиме аутора, отворени наводници, назив чланка, за-творени наводници, назив зборника радова, односно књиге курзивом, у загради ознака „уредник“ или „ур.“ („editor“ или „ed.“), „редактор“ и сл., и име и презиме уредника, евентуално редни број издања, место издања, година издања, број стране.

Пример: Небојша Јовановић, „Отварање и затварање привредних друштава“, *Акционарска друштва, берзе и акције* (уредник Мирко Васиљевић), Београд, 2006, 307.

Roy Goode, „The Nature and Transfer of Rights in Dematerialised and Immobilised Securities“, *The Future for the Global Securities Market* (ed. Fidelis Oditah), Oxford, 1996, 110.

- г) Када се цитира један чланак одређеног аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, а потом број стране.

Пример: В. Радовић, 164.

- д) Када се цитира више чланака истог аутора, код поновљеног цитирања се наводи прво слово имена са тачком и презиме, потом се у загради ставља година издања, и најзад број стране.

Пример: В. Радовић (2014), 184.

- ђ) У случају да у истој години аутор има више радова који се цитирају, уз годину издања се додаје латинично слово а, б, с, д, итд. према редоследу цитирања тих радова, након чега следи број стране.

Пример: И. Јанковец (1995а), 16.

3. Прописи

- а) Прописи се цитирају на следећи начин:

пун назив прописа, гласило у коме је пропис објављен курзивом, број гласила и година објављивања, скраћеница чл., ст., тач., односно пар. и број одредбе.

Пример: Закон о привредним друштвима, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014, 5/2015, чл. 15.

- б) Ако ће наведени закон поново бити цитиран у раду, приликом првог цитирања се после назива прописа наводи скраћеница под којом ће се он даље појављивати.

Пример: Закон о платним услугама – ЗПУ, *Службени гласник РС*, бр. 139/2014, чл. 4 ст. 2.

- в) Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл., ст. и тач., а параграф скраћеницом пар.

Пример: чл. 24 ст. 1 тач. 5 или пар. 14.

- г) Приликом поновљеног цитирања одређеног прописа наводи се његов пун назив, односно скраћеница уведена приликом првог цитирања, скраћеница чл., ст., тач. или пар. и број одредбе.

Пример: Закон о привредним друштвима, чл. 7.
ЗПУ, чл. 25.

- д) Прописи на страном језику се цитирају на следећи начин:

пун назив прописа преведен на српски језик, година објављивања, односно усвајања, отворена заграда, пун назив прописа на оригиналном језику курзивом, евентуално скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати, затворена заграда, скраћеница чл., ст., тач. или пар. и број одредбе.

Пример: немачки Трговачки законик из 1897. године (*Handelsgesetzbuch*), пар. 29.

британски Компанијски закон из 2006. године (*Companies Act*; даље у фуснотама: СА), чл. 67.

4. Извори са интернета

- а) Извори са интернета се цитирају на следећи начин:

име и презиме аутора, односно организације која је припремила текст, назив текста, евентуално место и година објављивања, адреса интернет странице курзивом, датум приступа страници, и број стране.

Пример: Giovannini Group, Cross-Border Clearing and Settlement Arrangements in the European Union, Brussels, 2001, доступно на адреси: http://ec.europa.eu/internal_market/financialmarkets/docs/clearing/first_giovannini_report_en.pdf, 21. 10. 2008, 18.

- б) Приликом поновљеног цитирања извора са интернета наводи се прво слово имена аутора са тачком и презиме аутора, односно назив организације која је припремила текст, назив текста и број стране.

Пример: Giovannini Group, Cross-Border Clearing and Settlement Arrangements in the European Union, 6.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

347.7

ПРАВО и привреда : часопис за привредноправну
теорију и праксу / главни и одговорни уредник Татјана
Јевремовић Петровић. – Год. 31, бр. 1/2 (1993)– .

– Београд : Удружење правника у привреди Републике
Србије : Правни факултет Универзитета у Београду, 1993–
(Београд : Досије студио). – 24 cm

Тромесечно. – Је наставак: Privredno pravni priručnik =
ISSN 0032-9002. – Друго издање на другом медијуму:
Право и привреда (Online) = ISSN 2683-5592

ISSN 0354-3501 = Pravo i privreda

COBISS.SR-ID 101774343

Часопис *Право и привреда* излази од 1993. године као наставак часописа *Привредно правни приручник* који је излазио од 1963. године.

У часопису се објављују оригинални научни чланци, критичке анализе, коментари судских одлука и прикази књига. Од 2020. године часопис излази и у електронској форми (eISSN 2683-5592).

Радови објављени у часопису подлежу анонимној рецензији двоје рецензената које одређује редакција.

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. За те ставове редакција не одговара.

Претплата за 2026. годину

- правна лица. . . . 12.000 динара
- физичка лица . . . 6.000 динара
- иностранство . . . 100 САД долара

Претплата се врши на текући рачун
Удружења правника у привреди Србије
број: 205-174837-56, НЛБ Комерцијална банка а.д.,
уз назнаку:
Претплата за часопис „Право и привреда“

У ОВОМ БРОЈУ ИЗДВАЈАМО:

Страхиња Сарић

Ограничење слободe уговарања банке приликом закључења уговора са корисником финансијске услуге

Александра Секулић

Утицај теорија о циљу пословања на развој модела одрживог корпоративног извештавања